

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

***UPRAVLJANJE S PROGRAMSKO OPREMO IN
PREPREČEVANJE UPORABE NEZAKONITE
PROGRAMSKE OPREME***

Ljubljana, april 2003

DEJAN BOHAK

KAZALO

1. UVOD	1
2. PRAVICE INTELEKTUALNE LASTNINE	2
3. PRAVNO VARSTVO PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE	3
3.1 <i>NACIONALNO PRAVO</i>	3
3.2 <i>KONVENCIJSKO PRAVO</i>	4
4. MEDNARODNOPRAVNA UREDITEV PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE ...5	
4.1 <i>BERNSKA KONVENCIJA ZA VARSTVO KNJIŽEVNIH IN UMETNIŠKIH DEL</i> (<i>Bernska konvencija</i>).....	6
4.2 <i>SPORAZUM O TRGOVINSKIH VIDIKIH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE</i>	7
4.3 <i>SLOVENSKA ZAKONODAJA</i>	8
4.3.1 DOMAČA ZAKONODAJA – INTELEKTUALNA LASTNINA.....	9
4.3.2 AVTORSKO PRAVO.....	9
4.3.3 FORMALNI PRAVNI VIRI.....	10
5. AVTORSKE PRAVICE NA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH	11
5.1 <i>RAČUNALNIŠKI PROGRAMI</i>	11
5.1.1 DELOVNO RAZMERJE IN AVTORSKA POGODBA.....	11
5.1.2 PRAVICE AVTORJA.....	12
5.1.3 VSEBINSKE OMEJITVE AVTORJEVIH PRAVIC.....	12
5.1.4 DEKOMPILIRANJE	13
5.1.5 POSEBNO VARSTVO.....	14
5.1.6 UPORABA DRUGIH PRAVNIH UREDITEV	15
5.2 <i>KRŠITEV AVTORSKIH PRAVIC NA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH</i>	15
5.2.1 OBLIKE PIRATSTVA	15
5.3 <i>VAROVALNI ZAHTEVKI</i>	16
6. KAZNI ZA UPORABO NEZAKONITE PROGRAMSKE OPREME	17
6.1 <i>KAZENSKI ZAKONIK RS</i>	17
6.2 <i>ZAKON O AVTORSKI IN SRODNIH PRAVICAH</i>	18
6.3 <i>SODNI POSTOPKI</i>	19
6.4 <i>CIVILNI POSTOPKI</i>	20
7. ANALIZA TRGA RAČUNALNIŠKE OPREME IN STOPNJE PIRATSTVA	20
8. MOŽNI UKREPI ZA ZMANJŠEVANJE RAČUNALNIŠKEGA PIRATSTVA	23
8.1 <i>MICROSOFTOV TEHNOLOŠKI NAČIN ZAŠČITE</i>	23
8.1.1 ZAŠČITA PROTI PONAREJANJU, VGRAJENA V OPERACIJSKI SISTEM WINDOWS	24
8.1.2 ZAŠČITA PROTI PONAREJANJU, VGRAJENA V APLIKACIJO OFFICE.....	24

9.	VLOGA ORGANIZACIJE BSA (Business Software Alliance)	25
10.	ZAKONITA IN PRAVNO KOREKTNA UPORABA PROGRAMSKE OPREME	32
10.1	<i>PREDNOSTI ZAKONITE PROGRAMSKE OPREME</i>	32
10.2	<i>NAJPOGOSTEJŠI POMISLEKI UPORABNIKOV MICROSOFTOVE PROGRAMSKE OPREME</i>	33
10.2.1	<i>NAKUP PROGRAMSKE OPREME</i>	36
10.3	<i>UPRAVLJANJE S PROGRAMI V PODJETJU</i>	40
11.	SKLEP	41
12.	LITERATURA	42
13.	VIRI	43
	SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV	1

1 UVOD

Na svetovnem trgu se med drugim trguje tudi z blagom, ki je lahko izdelano na podlagi patenta, označeno z blagovno ali storitveno znamko oziroma varovano s pravicami intelektualne lastnine, na primer z avtorskimi pravicami.

Pojavlja se vse več ponarejenega in piratskega blaga, kar je posledica kršenja pravic intelektualne lastnine, na primer presnemavanja glasbenih del, literature in računalniških programov na zgoščenke. Trženje takšnega blaga povzroča precejšnjo gmotno škodo državi, proizvajalcem, trgovcem in nosilcem pravic intelektualne lastnine ter zavaja potrošnike.

Namen diplomskega dela je prikazati pravno ureditev, kršitve in uveljavljanje pravic intelektualne lastnine, predvsem na področju računalniških avtorskih pravic.

V prvem delu opisujem vsebino in opredeljujem okvir pravic intelektualne lastnine. V nadaljevanju se omejujem na računalniške avtorske pravice, njihove kršitve in sankcije v zvezi s tem, nato pa predstavljam praktičen primer rešitev za omejevanje piratstva, tako s pravnega kot tehnološkega vidika. Nadaljujem z analizo najpogostejših pomislekov in ugovorov uporabnikov pred nakupom in s tem legalizacijo Microsoftove programske opreme. Na koncu diplomskega dela razložim vlogo organizacije BSA (Business Software Alliance) pri varovanju intelektualnih pravic in pomen pravno korektne uporabe programske opreme.

2 PRAVICE INTELEKTUALNE LASTNINE

Pri pravicah intelektualne lastnine ne gre za stvarne, temveč za zasebne pravice, ki nastanejo zaradi intelektualne ustvarjalnosti na področju znanosti, umetnosti, tehnike itd. Sodobno pravo intelektualne lastnine upošteva, da so intelektualne stvaritve tržno zanimive, kar se kaže zlasti v tem, da med pravice intelektualne lastnine uvrščamo tudi blagovne in trgovinske znamke, čeprav velikokrat ne gre za intelektualno stvaritev.

Pravice intelektualne lastnine so zelo raznovrstne. Nekatere so posledica znatnega intelektualnega napora, druge ne, vsem pa je skupna tržna narava.

Intelektualne stvaritve niso vezane na določeno ozemlje, zato mora biti pozitivna pravna ureditev dokaj enotno urejena.

Varstvo pravic intelektualne lastnine obeležuje proces poenotenja nacionalnih predpisov (Zakon o industrijski lastnini in Zakon o avtorski in sorodnih pravicah) s konvencijskim pravom.

V Sloveniji imamo na tem področju dva osnovna zakona, in sicer Zakon o industrijski lastnini in Zakon o avtorski in sorodnih pravicah.

Pravice intelektualne lastnine so zasebne pravice, ki se podelijo osebam za njihove duhovne (intelektualne) stvaritve. Pravice intelektualne lastnine razvrščamo v dve glavni skupini:

- pravice industrijske lastnine ter
- avtorske in sorodne pravice.

Med pravice industrijske lastnine uvrščamo patente, znamke (blagovne, trgovinske in storitvene), industrijske modele, označbe porekla blaga ter zatiranje nelojalne konkurence. S temi pravicami se izumi, blagovni in storitveni znaki, nov videz izdelkov, slike in risbe ter geografska imena proizvodov pravno zavarujejo (Puharič et al., 1994, str. 37).

Z avtorskimi in sorodnimi pravicami se zavarujejo predvsem književna, glasbena, umetniška, fotografska in avdiovizualna dela.

Pravice intelektualne lastnine so izključne pravice, ki so pravno priznane na (Šipec, 1998, str. 43):

- predmetu kot objektu lastninske pravice ter
- nematerialnih dobrinah kot objektih avtorske pravice in pravic industrijske lastnine.

Izključne pravice so oblastvene in zasebne pravice in se izražajo kot "pravna oblast nosilca pravice nad neko dobrino" (Šipec, 1998, str. 41). Vsebina izključnih pravic je pozitivna in negativna. Pozitivna vsebina pomeni, da ima nosilec (Šipec, 1998, str. 41):

- izključno pravico uporabe zavarovane dobrine – lahko jo izkorišča, uživa in upravlja,

- izključno pravico do razpolaganja – na druge osebe lahko prenaša pravice same ali druga posamezna upravičenja, ki jih daje pravica, seveda za ustrezen donos oziroma za denarno nadomestilo.

Negativna vsebina pa pomeni, da so obravnavane pravice izključene, kajti "upravičenec lahko tretjemu prepreči uporabo dobrine v mejah pravic, ki jih ima na dobrini sam" (Šipec, 1998, str. 42). Izključujoča narava pravice pride do izraza pri varovanju pred nedopustnimi posegi, kajti takrat se pravica "zgosti v zahtevek po določenem ravnanju proti določeni osebi" (Šipec, 1998, str. 42).

3 PRAVNO VARSTVO PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE

Pravno varstvo pravic intelektualne lastnine je urejeno v nacionalnem pravu (nacionalni zakoni) in konvencijskem pravu (mednarodni sporazumi, dogovori oziroma pogodbe) (Pivka, Puharič, 1994, str. 130).

3.1 NACIONALNO PRAVO

Pogoje za pridobitev in priznanje pravic ter njihovo pravno varstvo urejajo nacionalni zakoni, ki se razlikujejo od države do države. Trenutni cilj svetovnega gospodarstva je čim boljše uresničevati težnjo po usklajevanju nacionalnih zakonov ter s tem zmanjševati razlike in olajšati globalno poslovanje. Ustrezno urejeno pravno varstvo pravic intelektualne lastnine v državi spodbuja kapitalne investicije v raziskave in nudi pomoč pri razvoju novih izdelkov, spodbudno pa vpliva tudi na trgovino (Hefter, Litowitz, 1995).

Nacionalni zakoni (pa tudi mednarodni sporazumi in pogodbe) zagotavljajo nosilcem pravic sredstva za ukrepanje zoper:

- prestopke – na primer nepooblaščen uporaba enake ali podobne znamke na enakem ali podobnem proizvodu (ponarejanje distribucije in trženje ponarejenih kartuš s črnili blagovne znamke Epson, ki je v lasti Seiko Corporation) (Interno gradivo Repro, d.o.o., 2002),
- ponarejanje – na primer nepooblaščen uporaba identične znamke na identični vrsti proizvoda (pogosto slabše kakovosti in z namenom zavajanja javnosti) ali kopiranje knjig in računalniških programov (kopiranje operacijskih sistemov in pisarniške aplikacije korporacije Microsoft),
- neloyalno konkurenco – naprimer nepooblaščen uporaba enake ali podobne znamke, ki na kakršenkoli način napeljuje na povezavo z zakonskim lastnikom znamke.

3.2 KONVENCIJSKO PRAVO

Vsaka država ima svoje zakone, s katerimi zagotavlja pravno varstvo pravic intelektualne lastnine, manj pa je mednarodnih konvencij, ki urejajo to področje. Sklenjene so bile mnoge mednarodne pogodbe in sporazumi, s katerimi se države podpisnice obvezujejo, da bodo tujim državljanom zagotovile vsaj osnovno varstvo pravic industrijske lastnine.

Mednarodni sporazumi in pogodbe urejajo področje pravic industrijske lastnine ali področje avtorskih in sorodnih pravic. V nadaljevanju navajam le pomembnejše pogodbe s področja avtorskih in sorodnih pravic. (Treaties in the field of Copyright and Neighboring Rights, 1999):

- Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS-MP, št. 10/95),
- Konvencija o ustanovitvi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (Uradni list SFRJ-MP, št. 31/72 in 4/86, Uradni list RS-MP, št. 9/92, 3/01),
- Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del (Uradni list SFRJ-MP, št. 14/75, Uradni list RS-MP, št. 9/92),
- Svetovna konvencija o avtorski pravici (Uradni list SFRJ-MP, št. 54/73, Uradni list RS-MP, št. 15/92),
- Konvencija za varstvo proizvajalcev fonogramov pred nedovoljenim presnemavanjem njihovih fonogramov (Uradni list RS-MP, št. 8/96),
- Mednarodna konvencija za varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij (Uradni list RS-MP, št. 8/96),
- Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (Uradni list RS-MP, št. 25/99),
- Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih (Uradni list RS-MP, št. 25/99).

4 MEDNARODNOPRAVNA UREDITEV PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE

V drugi polovici 19. stoletja se je pojavila ideja, da bi na mednarodni ravni poenotili pravo intelektualne lastnine. Leta 1883 je bila sprejeta Pariška konvencija o varstvu industrijske lastnine. Na področju avtorskega prava pa je bila leta 1886 sprejeta Bernska konvencija.

Ti dve konvenciji z manjšimi spremembami veljata še danes. Slovenijo zavezujeta že od leta 1883, ko ju je ratificirala Kraljevina Srbija. Za izvajanje določb konvencije so ustanovili Pariško in Bernsko unijo.

Pariška in Bernska konvencija imata veliko podobnih določb, tudi nekatera temeljna načela so podobna. Ker različne države različno gledajo na stopnjo varstva ustvarjalcev, materialno-pravna kodifikacija ni bila mogoča. Če bi določili visoke standarde varstva, konvencije ne bi ratificirale tiste države, ki imajo same nižje standarde varstva. Ker popolnega materialno-pravnega poenotenja ni bilo mogoče doseči, konvenciji izhajata iz dveh načel:

- Načelo teritorialnosti: avtor uživa varstvo samo v državi, kjer je pravica nastala. Pravica torej obstaja samo v obsegu, ki jo priznava pravo države, kjer je avtorsko delo nastalo.
- Načelo asimilacije: država mora priznavati vsem stvaritvam enako varstvo, ne glede na to, ali je njen avtor tujec ali domačin. Država podpisnica konvencije ne sme privilegirati domačinov. Če je varstvo v posamezni državi šibko, naj bo enako za domače in tuje osebe. To države sili k povečevanju ravni varstva pravic intelektualne lastnine, posledica pa je dejansko poenotenje nacionalnih ureditev, saj država z nižjo stopnjo varstva ne more pričakovati veliko tuje gospodarske aktivnosti na svojem ozemlju.

Kljub temu da se konvenciji ne spuščata v materialno-pravno urejanje, vseeno vsebujeta določene pravice, ki jih države podpisnice morajo zagotavljati. Sankcija za nespoštovanje teh minimalnih pravic je mednarodna trgovinska izolacija. [URL: <http://www.geocities.com/matejamavric/pravointelektualnelastnine.doc>], 4.2.2003.

Za izvajanje Pariške in Bernske konvencije je bilo potrebno ustanoviti določene mednarodne institucije. Pariška in Bernska unija sta se združili v organizacijo s kratico BIRPI, ki se danes imenuje WIPO (World Intellectual Property Organisation), nastala je leta 1967. To je skupna administracija, ki skrbi za izvrševanje obeh konvencij. Poleg te organizacije se je razvil vzporeden sistem varstva, ki je nastal zaradi vzpostavitve določenih načel v mednarodni trgovini GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). Leta 1994 se je GATT preimenoval v WTO (World Trade Organisation). Takrat je bil podpisan sporazum v Marakešu (Maroko), ki ga je ratificirala tudi Slovenija. Del Marakeškega sporazuma se imenuje TRIPS (Trade Related Intellectual Property Rights), ki vsebuje več materialno-pravnih norm s področja intelektualne lastnine, povezanih z mednarodno trgovino.

V nadaljevanju bom orisal določbe Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del in Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine.

4.1 BERNSKA KONVENCIJA ZA VARSTVO KNJIŽEVNIH IN UMETNIŠKIH DEL (Bernska konvencija)

Bernska konvencija, podpisana 9. 9. 1886, je temelj mednarodnega varstva avtorskih del. Države podpisnice tvorijo unijo za varstvo pravic avtorjev nad svojimi književnimi in umetniškimi deli (Bernska unija). Unija je štela januarja 1997 že 121 držav članic (Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1999). 15. aprila 2002 pa je bilo v uniji že 149 držav članic (Pretnar, 2002, str. 83).

V 2. členu konvencije (Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del, 1975) je opredeljeno, da so književna in umetniška dela vse stvaritve s književnega, znanstvenega in umetniškega področja, ne glede na način in obliko svojega izražanja. Prevodi, priredbe, glasbene obdelave in druge predelave književnega ali umetniškega dela uživajo enako varstvo kot izvirna dela, toda brez škode za pravico avtorja izvirnega dela.

Temeljna načela Bernske konvencije so (Bernska konvencija, 1975, str. 316):

- načelo nacionalne obravnave – tuji avtorji uživajo v državah unije enako varstvo kot domači,
- načelo avtomatičnega varstva – varstvo je avtomatično, saj zanj ni treba izpolnjevati formalnosti,
- načelo neodvisnega varstva – varstvo v državi unije ni odvisno od tega, ali varstvo v državi izvora obstaja ali ne (Trampuž et al., 1997, str. 409).

Po 2. točki 24. člena Bernske konvencije je vsaka država unije dolžna čim prej sporočiti Mednarodnemu uradu za intelektualno lastnino besedilo vsakega novega zakona ter vsa uradna besedila v zvezi z varstvom avtorskih pravic.

Ko pride do kršitve pravic (npr. nepooblaščenega kopiranja in ponarejanja del), ima pomembno vlogo 16. člen konvencije (Bernska konvencija, 1975). V njem je zapisano, da se sme vsako delo, ki je reproducirano na nedovoljen način, zaseči v državi unije, v kateri izvirno delo uživa zakonsko varstvo, tudi če reproducirano delo izvira iz države, v kateri izvirno delo ni zavarovano ali je nehalo uživati varstvo. Zaseg spornega dela se opravi v skladu z zakoni posamezne države. V Sloveniji avtorsko pravo ureja Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95, 9/01, 30/01).

Bernska konvencija vsebuje aneks, ki ureja pravico do prevoda z olajšanimi pogoji za države v razvoju (Trampuž et al., 1997, str. 410).

4.2 SPORAZUM O TRGOVINSKIH VIDIKIH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE

Med vsemi mednarodnimi sporazumi in pogodbami, ki urejajo pravno varstvo pravic intelektualne lastnine, ima Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine posebno vlogo, saj ureja tudi trgovino s ponarejenim blagom. Navedeni sporazum natančneje opredeljuje že obstoječo mednarodnopravno ureditev o varstvu pravic, pri tem pa se sklicuje na najpomembnejše (že prej obstoječe) konvencije o intelektualni lastnini: Pariško, Bernsko in Rimsko konvencijo ter Washingtonsko pogodbo o intelektualni lastnini na področju integriranih vezij.

Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine, vključno s trgovino s ponarejenim blagom (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Goods – TRIPS), je eden izmed sklepnih sporazumov Urugvajskega kroga pogajanj v okviru GATT-a. Sporazum, ki je začel veljati 1. januarja 1995, je v bistvu priloga (Aneks 1 C) Marakeškega sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije (WTO) (Trampuž et al., 1997, str. 411). TRIPS je najobsežnejši mednarodni sporazum o intelektualni lastnini, vključuje pa področja: avtorske in sorodne pravice, znamke (trgovske, blagovne in storitvene), geografske označbe (vključno z označbami porekla blaga), industrijske modele, patente (vključno z varstvom novih sort rastlin), topografije integriranih vezij ter varstvo neobjavljenih informacij (vključno s poslovnimi skrivnostmi in testnimi podatki) (Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine, 1995).

Sporazum določa najosnovnejše standarde varstva za vsako področje intelektualne lastnine, ki ga zajema, od držav podpisnic pa zahteva, da standarde sprejmejo in zagotavljajo varstvo v skladu z njimi. V sporazumu so opredeljeni vsi glavni elementi varstva, in sicer: vsebina oziroma predmet, ki se zavaruje, pravice, ki se podelijo, in dovoljene izjeme pri teh pravicah ter najkrajše možno trajanje varstva.

Sporazum podrobneje obravnava varstvo pravic na tehnološkem področju (npr. farmacevtski proizvodi, računalniški programi, invencije in dela, ki izvirajo iz novih tehnologij) in skuša tudi preprečiti uporabo tistih geografskih izrazov, ki bi zavajali potrošnike glede označbe porekla blaga.

4.3 SLOVENSKA ZAKONODAJA

Računalniški programi sodijo po slovenski zakonodaji med avtorska dela. V Slovenji varuje računalniške programe Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95, št. 9/2001 in št. 30/2001), ki jih uvršča med pisna avtorska dela. Na splošno varujeta avtorsko pravico na računalniških programih 21. in 22. člen zakona, poleg njiju pa še 2. oddelek 4. poglavja zakona.

Računalniškim programom po slovenski in tuji zakonodaji ni zagotovljeno pravno varstvo s patentom, ker jih ne štejejo za izume. Izum, ki naj bi mu bilo zagotovljeno pravno varstvo s patentom, mora izpolnjevati tri kriterije:

- biti mora nov,
- biti mora dosežen z ustvarjalnim delom na inventivni ravni,
- biti mora industrijsko uporabljiv, kar pomeni, da je predmet izuma tehnično izvedljiv in se lahko proizvede ali uporabi v gospodarski ali drugi dejavnosti.

Zakon o industrijski lastnini v komentarju 8. člena razlaga, da lahko uporabnik računalnika sam izdelava računalniški program. Pripraviti mora navodilo, po katerem naj ta priprava zatem izvaja posamezna opravila (operacije) in rešuje zastavljene naloge na najrazličnejših področjih. Za izdelavo tega navodila pa mora uporabnik dobro poznati predvsem:

- problem, ki ga želi rešiti ob pomoči računalnika,
- postopek, ki vodi k rešitvi zastavljene naloge,
- in način, kako zapisati postopek v obliki, ki bo sprejemljiva za posamezni računalnik.

Opisano navodilo za delovanje računalnika pa je računalniški program.

Bistvo računalniškega programa je pravzaprav algoritem. Njegova posebnost je, da ga je mogoče mehansko izvesti, njegov izvajalec pa ne potrebuje lastne kreativnosti (ZIL s komentarjem, 1994, str. 56).

Zaradi navedenih dejstev računalniških programov ne štejejo za izume, ki jih ščiti patentno pravo. Po mnenju nekaterih pa glede na to, da ima približno 1 % računalniških programov zadostno raven ustvarjalnosti oziroma zahtevano izumiteljsko raven, jih bo mogoče že v bližnji prihodnosti zavarovati s patentom.

Računalniški programi imajo na področju prava intelektualne lastnine vrsto posebnosti: postali so eden poglobitvenih dejavnikov tehnološkega razvoja; po merilu investicijskega vlaganja gre za zelo drage in obsežne naložbe, pri katerih so lahko angažirani celi timi strokovnjakov; na trgu so izjemno iskano blago in se v zvezi z njimi obrača ogromno kapitala,

so zelo ranljivi, saj jih je mogoče preprosto reproducirati, shraniti in transportirati, s tem pa tudi ukrasti (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah s komentarjem, 1997, str. 262).

Ker je računalniški program rezultat intelektualnega dela in je kot tak avtorsko delo, zato zakon opredeljuje izključno pravico avtorja računalniškega dela do reproduciranja, predelave in distribuiranja programov.

Sicer pa zanje veljajo vsa pravila omenjenega zakona ter ratificirane mednarodne pogodbe, med katerimi sta že omenjeni Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del ter Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine – TRIPS v okviru Svetovne trgovinske organizacije.

4.3.1 DOMAČA ZAKONODAJA – INTELEKTUALNA LASTNINA

Zakon

- Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS, št. 30/01)

Pravilnik

- Pravilnik o izvajanju 6. in 10. člena zakona o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS, št. 76/01)

4.3.2 AVTORSKO PRAVO

Področje, ki ga ureja avtorsko pravo, je čedalje pomembnejše in aktualno s kulturnega in gospodarskega vidika. S kulturne plati je avtorska pravica, pa tudi njej sorodne pravice, temeljnega pomena za pospešitev in predstavitev kulturnega življenja družbe, saj zagotavlja eksistenco duhovnih ustvarjalcev in poustvarjalcev. Z gospodarske plati dobivajo gospodarske panoge, ki se navezujejo na avtorsko pravico in njej sorodne pravice (založništvo, filmska produkcija, fonogramska in videogramska industrija, RTV organizacije), vedno večji delež v družbenem bruto proizvodu. V Sloveniji avtorsko pravo ureja Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP).

Avtorsko pravo obsega področja (ZASP s komentarjem, 1997, str. 18).

- avtorska pravica je pravica avtorjev na svojih lastnih delih s področja književnosti, znanosti in umetnosti,
- sorodne pravice so pravice, ki varujejo dosežke, ki so podobni avtorjevemu kreativnemu ustvarjanju ali potekajo v povezavi z deli avtorjev,
- uveljavljanje zagotavlja, da se pravice dejansko realizirajo.

Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo (10. člen ZASP). ZASP veže avtorstvo izključno in dosledno na fizično osebo. Stvaritev je individualni in duhovni dosežek, tega pa je zmožen samo človek kot fizična oseba. Avtor ne more biti stroj, žival ali pravna oseba.

Avtorska dela so individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so na kakršenkoli način izražene, če ni s tem zakonom drugače določeno (5. člen ZASP).

Temeljne zakonske predpostavke, ki jih mora izpolnjevati vsaka stvaritev, da jo lahko opredelimo kot avtorsko delo, so:

- individualnost oziroma izvornost: tisto, kar dela posamezno stvaritev drugačno od drugih,
- intelektualnost: avtorsko delo je posledica ustvarjalne dejavnosti avtorja,
- stvaritev: avtorsko delo je rezultat človekovega umskega in duhovnega delovanja, ne pa posledica nekih mehanskih operacij ali naključnih naravnih procesov,
- področja ustvarjalnosti: avtorsko delo pripada kategorijam znanosti, književnosti in umetnosti,
- izraženost: avtorska dela morajo biti izražena na različne načine, da jih lahko skupnost, ki so ji namenjena, zazna.

Rečemo lahko, da je bistvo avtorskih del ustvarjalnost, le-ta pa je pogojena z drugačnostjo. Nihče ne more biti ustvarjalen, če ni drugačen, kajti če ne bi bil drugačen, bi ne mogel ustvarjati novega.

4.3.3 FORMALNI PRAVNI VIRI

- Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95, 9/01, 30/01)

Uredba

- Uredba o zneskih nadomestil za privatno in drugo lastno reproduciranje (Uradni list RS, št. 63/98)

Pravilniki kolektivnih organizacij

- Pravilnik o javni priobčitvi glasbenih del – SAZAS (Uradni list RS, št. 29/98)
- Pravilnik o honorarjih za uporabo avtorskih del iz repertoarja združenja ZAMP (Uradni list RS, št. 111/00) (Urad RS za intelektualno lastnino, 2002)

5 AVTORSKE PRAVICE NA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH

Računalniški programi so kot pisna dela zavarovani z avtorsko pravico in izjemoma tudi s patentom. Avtor računalniškega programa je ena ali več oseb, ki je program izdelala. Med računalniške programe prištevamo programe v vsakršni obliki, tiste, ki so integrirani v računalniku kot tudi pripravljalna in oblikovalna dela, ki so osnova za izdelavo računalniških programov. V okviru varstva računalniških programov se varujejo algoritmi, programska dokumentacija, sestavni deli in naslovi računalniških programov.

Pogoj za varovanje računalniškega programa je, da je individualno delo intelektualna stvaritev. Avtor programa ima izključno pravico do reproduciranja sestavnih delov ali celotnega računalniškega programa, predelave, priredbe, posojanja in distribuiranja izvornika računalniškega programa ali njegovih primerkov.

Če je bil z avtorjem dosežen ustrezen sporazum, je dopustno tudi javno posojanje. Če bi bilo mogoče posojati računalniške programe le proti plačilu, bi to pomenilo konec varstva programov, saj bi si jih vsakdo raje sposodil, kot pa da bi kupil ustrezno licenco.

Poseben položaj pa nastane, kadar je ob izdaji računalniškega programa izdana kot sestavni del, tudi knjiga (ali obratno).

Glede na knjigo bi bilo njeno posojanje prosto, glede na program pa bi bile izključno avtorjeve pravice. Opredeliti je potrebno oba nosilca in upoštevati, s kakšnimi avtorsko pravnimi nosilci sta opremljena. Ob tem pa je potrebna velika previdnost, saj so računalniški programi navadno opremljeni s prilogami in navodili in bi se pod pretvezo posojanja navodil ali priročnikov lahko začeli posojati tudi programi.

Pri bazah podatkov je položaj podoben, predvsem pri enciklopedijah, telefonskem imeniku na zgoščenkah (ZASP s komentarjem, 1997 str. 121, 122). Iz zakona je razvidno (Direktiva EU, členi 7-11), da se varstvo nanaša le na strukturo baze, ne pa na njeno gradivo.

5.1 RAČUNALNIŠKI PROGRAMI

Računalniški programi so programi v vsaki izrazni obliki, vključno s pripravljalnim gradivom za njihovo izdelavo.

Računalniški programi uživajo varstvo, če so individualna dela v tem smislu, da pomenijo lastno intelektualno stvaritev avtorja.

Varstva pa ne uživajo ideje in načela, ki so podlaga za element računalniškega programa, vključno s tistimi, ki so temelj za njegove vmesnike (ZASP s komentarjem, 1997, str. 261).

5.1.1 DELOVNO RAZMERJE IN AVTORSKA POGODBA

Mnoge računalniške programe so avtorji (soavtorji) naredili v delovnem razmerju ali po naročilu. Tudi v teh primerih ZASP varuje načelo avtorstva. Pri računalniškem programu, ustvarjenem v delovnem razmerju, ima delodajalec več pravic. Delodajalec lahko pridobi

izključno in neomejeno pravico, vse avtorske pravice ter vse materialne avtorske pravice na računalniškem programu. Delodajalec – avtor računalniškega programa torej nima pravice do posebnega plačila. Delodajalec lahko izkorišča računalniški program ves čas trajanja materialnih avtorskih pravic. Ta pravica izhaja iz investiranih sredstev delodajalca, stroškov organizacije pri izdelavi programa in tudi iz uporabnosti računalniškega programa. Postavlja se vprašanje moralnih avtorskih pravic, ki se omeji zgolj na to, da se avtor lahko upre skazitvi svojega dela. Seveda pa je vprašanje aktualnosti pravice pri računalniških programih zelo pomembno zaradi hitrega zastaranja in posodobitev.

Tudi pri računalniških programih, izdelanih po naročilu, je podobno, kot pri programih, izdelanih v delovnem razmerju – naročnik dobi vse avtorske materialne pravice, (ZASP s komentarjem, 1997, str. 270).

5.1.2 PRAVICE AVTORJA

Pravice avtorja računalniškega programa iz te intelektualne stvaritve so:

Reproduciranje sestavnih delov ali celotnega računalniškega programa ne glede na čas trajanja, sredstvo in obliko. Enako je, če je za nalaganje, prikazovanje, izvajanje, prenašanje ali shranjevanje računalniškega programa potrebno njegovo reproduciranje.

Avtor ima pravico do prevoda, prilagoditve, priredbe ali kakšne drugačne predelave računalniškega programa ter reproduciranja rezultatov teh predelav, vendar brez poseganja v pravice tistega, ki je predelave opravil.

Pomembni so tudi rezultati predelav, ki avtorju omogočajo, da obdrži pravice tudi v novem spremenjenem programu. Primeri predelave so prevodi iz enega v drug računalniški jezik, spremembe izvorne kode v strojno kodo in obratno, razni dodatki in opustitve ali prerazporeditve prvotnega programa.

Avtor ima tudi pravico do distribuiranja izvornika računalniškega programa ali njegovih primerkov v katerikoli obliki, vključno z njegovim dajanjem v najem.

Prav tako lahko avtor prenese pravice na tretjo osebo z licenčno pogodbo.

Navadno so licenčne pogodbe za računalniške programe vnaprej pripravljene pogodbe, ki jih predloži ena stranka in za katere veljajo posebna pravila (ZASP s komentarjem, 1997, str. 271-272).

5.1.3 VSEBINSKE OMEJITVE AVTORJEVIH PRAVIC

Osnova za vsebinske omejitve avtorjevih pravic je pogodba. Ta določa, katera dejanja lahko opravi zakoniti uporabnik programa.

Največkrat je zakonitemu pridobitelju računalniškega programa dovoljena odprava napak brez dovoljenja avtorja, če je to potrebno zaradi uporabe računalniškega programa v skladu z njegovim namenom.

Prav tako lahko upravičeni uporabnik računalniškega programa brez dovoljenja avtorja reproducira največ dva varnostna primerka programa, če je to potrebno zaradi njegove uporabe.

Upravičeni uporabnik primerka računalniškega programa lahko prav tako brez dovoljenja avtorja opazuje, proučuje ali testira delovanje programa, zato da dožene ideje in načela, ki so osnova kateremukoli elementu programa, če to stori pri njegovem nalaganju, prikazovanju, izvajanju, prenašanju ali shranjevanju, do katerih je upravičen.

Omejitve avtorjevih pravic pa ne veljajo za računalniške programe, če gre za pravico skesanja (20. člen ZASP) ter za privatno ali drugo lastno reproduciranje (od 37. do 39. člena in 50. člen ZASP). Prav tako računalniških programov ni mogoče javno posojati (36. člen ZASP), če ni s pogodbo z avtorjem drugače določeno.

5.1.4 DEKOMPILIRANJE

Dekompiliranje je vrsta povratnega inženiringa, ki vsebuje tudi prevajanje strojne kode v nekaj, kar je podobno izvorni kodi. Ta postopek zahteva reproduciranje, prevajanje ali spreminjanje delov programa, kar pa je že avtorska pravica avtorja prvotnega programa (ZASP s komentarjem, 1997, str. 277).

Večkrat se pojavi izraz interoperabilnost, kar pomeni medsebojna funkcionalna povezanost med deli softwara in hardwarea ter možnost izmenjave informacij med njimi in vzajemno uporabljanje te izmenjane informacije (gl. 11.in 12. preambulo Direktive EGS).

Za reproduciranje kode ali prevod kodne oblike računalniškega programa ni potrebno avtorjevo dovoljenje, če je to nujno za pridobitev informacij, potrebnih za doseganje interoperabilnosti neodvisno ustvarjenega računalniškega programa z drugimi programi ali s strojno opremo. To pa velja, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

- da ta dejanja izvrši pridobitelj licence ali drug upravičen uporabnik ali v njegovem imenu za to pooblaščen oseba,
- da informacije, potrebne za doseganje interoperabilnosti, niso bile predhodno dostopne osebam iz prejšnje točke in
- da so ta dejanja omejena zgolj na tiste dele prvotnega programa, ki so potrebni za doseganje interoperabilnosti.

Največkrat že sam imetnik pravic ponudi specifikacije vmesnikov in s tem možnim programerjem olajša delo in se izogne temu, da bi kdo "brskal" po njegovem programu. Med starim in novim imetnikom nedvomno pride do dialoga, v katerem se podrobneje določijo potrebe in tudi materialna nadomestila.

Prav tako je prepovedano, da bi se tako pridobljene informacije:

- uporabile za kak drug namen in ne za doseganje interoperabilnosti neodvisno ustvarjenega računalniškega programa. Interoperabilnost pa se ne veže samo na druge programe, temveč tudi na drugo strojno opremo;
- odstopile tretjim osebam, razen, kadar bi bilo to potrebno za doseganje interoperabilnosti neodvisno ustvarjenega računalniškega programa. Tretje osebe niso upravičeni uporabniki programa. Odstopanje teh informacij bi gotovo izigralo to določilo zakona;
- uporabile za razvijanje, proizvodnjo ali trženje drugega računalniškega programa, ki je v svojem izrazu bistveno podoben, ali za katerokoli drugo dejanje, s katerim se krši avtorska pravica.

S tem se torej ne sme ustvariti možnost izdelave programa, ki bo konkuriral dekompiliranemu programu.

Zgornje navedbe ni dopustno uporabiti na način, ki bi v nerazumni meri prizadel avtorjeve zakonite interese ali bi bil v nasprotju z normalno uporabo računalniškega programa (ZASP s komentarjem, 1997, str. 277-278).

5.1.5 POSEBNO VARSTVO

Posebno varstvo pomeni dodatno varstvo programov z vidika njihovega kroženja na trgu. Razlog je vse bolj razširjeno računalniško piratstvo in je eden poglobitnejših problemov pri izkoriščanju te vrste avtorskih del (Trampuž, 1996, str. 8).

Za kršitev avtorske pravice na računalniškem programu se torej štejeta tudi naslednji dejanji:

- vsako distribuiranje primerka računalniškega programa, za katerega distributer ve ali bi lahko domneval, da je nedovoljeni primerek,
- posest primerka računalniškega programa, namenjenega gospodarski dejavnosti, za katerega imetnik ve ali bi lahko domneval, da je nedovoljeni primerek.

Pri posesti gre za dve stvari. Poleg tega, da so taki primerki programa navadno nelegalni, gre za gospodarski namen in dejavnost, ki se opravlja na trgu zaradi pridobivanja dobička.

Gospodarski pomen torej ne pomeni samo to, da ima nekdo zalogo nelegalnih črnih programov in jo namerava ponuditi na trgu, temveč tudi posest nelegalnih kopij za uporabo v podjetju (ZASP s komentarjem, 1997, str. 279).

5.1.6 UPORABA DRUGIH PRAVNIH UREDITEV

Ob sprejetem avtorskopravnem varstvu je omogočeno varstvo tudi po drugih pravnih vejah, saj določbe tega zakona ne posegajo na veljavnost drugih pravnih ureditev o računalniških programih, na primer. predpisov o patentu, blagovni znamki, varstvu konkurence, poslovni tajnosti, varstvu polprevodnikov in pogodbenih obveznostih.

Patentno pravo določa, da računalniški programi niso patentibilni. Predmet patenta so izumi, ki se nanašajo na uporabo računalnika, na izboljšanje njegovega delovanja, in izumi, pri katerih je uporabljen tudi programirani računalnik (robot).

Pravo znamk določa, da so računalniški programi - njihovo ime - večinoma varovani kot blagovne znamke.

Konkurenčno pravo obravnava primere, ko gre za prevzemanje rezultatov tujega dela, ki je nastalo z znatnimi stroški, če je izvršeno brez lastnega truda in naložb in se rezultati uporabijo za konkurenčne namene (ZASP s komentarjem, 1997, str. 281).

Poslovna skrivnost je pisni sklep o podatkih, za katere je očitno, da bi nastala občutna škoda, če bi zanje izvedela nepooblaščen oseba. Pri računalniških programih je to pripravljeno gradivo ali zapis izvorne kode.

Pogodbeno pravo je pravo, s katerim se računalniški programi še dodatno zavarujejo, na primer s pogodbo o naročilih, s pogodbo o hrambi, z licenčno pogodbo.

5.2 KRŠITEV AVTORSKIH PRAVIC NA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH

V zvezi s kršitvijo avtorskih in sorodnih pravic se uporablja izraz piratstvo. Piratstvo v žargonu pomeni hujšo stopnjo kršitve avtorskih in sorodnih pravic, saj gre za kršitve v večjem obsegu in z namenom pridobivanja premoženjske koristi. Med najbolj razširjenimi je računalniško piratstvo (Trampuž et al., 1997, str. 373).

Tretje osebe, ki gospodarsko izkoriščajo (na primer kopirajo in dajejo v promet) računalniške programe in za svoje delovanje nimajo licence oziroma soglasja nosilca pravice, so "pirati" oziroma kršitelji avtorske pravice.

5.2.1 OBLIKE PIRATSTVA

Pri oblikah računalniškega piratstva moramo razlikovati predvsem tako imenovane "črne uporabnike", ki neupravičeno reproducirajo računalniške programe samo zase, in pirate, ki omogočajo uporabo nezakonitih kopij programa tretjim osebam in s tem razširjajo nezakonito razmnožene računalniške programe.

Obstaja pet osnovnih oblik programskega piratstva, ki so vse enako škodljive za založnike programske opreme in končne uporabnike:

- ponarejanje,
- nalaganje na disk,
- mehko piratstvo,
- dajanje v najem in
- piratstvo elektronskih oglasnih desk.

PONAREJANJE

(angl. *Counterfeiting*) pomeni neavtorizirano reproduciranje in distribuiranje zavarovanih programov na disketah ali zgoščenkah v opremi (embalaži), ki je ponavadi tudi ponarejena.

NALAGANJE NA DISK

(angl. *Hard Disc Loading*) pomeni, da proizvajalci ali prodajalci pri prodaji računalnikov brezplačno opremijo računalnik z neavtoriziranimi programi, s čimer želijo pridobiti kupce.

MEHKO PIRATSTVO

(angl. *Softlifting*) pomeni, da podjetje nabavi samo eno zakonito kopijo programa in jo neavtorizirano reproducira na vse svoje računalnike oziroma vsem svojim delavcem.

DAJANJE V NAJEM

(angl. *Software Rental*) primerkov avtorskega dela, na primer prodajalec posodi programsko opremo za uporabo na izposojevalčevem domačem ali službenem računalniku.

PIRATSTVO ELEKTRONSKIH OGLASNIH DESK

(angl. *Bulletin Board Piracy*) pomeni neavtorizirano nalaganje računalniškega programa na spletno stran.

5.3 VAROVALNI ZAHTEVKI

Nosilec izključne pravice (pravice intelektualne lastnine) ima na voljo temeljne zahteve zoper tretje osebe, ki v pravico nedopustno posegajo. Na podlagi temeljnih zahtevkov lahko

nosilec izključne pravice zahteva pravno varstvo zoper kršitelja. Temeljni zahtevki so izročitveni, prepovedni in odstranitveni (Šipec, 1998, str. 48).

"Izročitveni zahtevki ima lastnik stvari proti vsakokratnemu neupravičenemu posestniku" (Šipec, 1998, str. 48). Na podlagi tega zahtevka lahko imetnik ponovno pridobi posest nad stvarjo.

Prepovedni in odstranitveni zahtevki sestavljata negatorno varstvo. Oba zahtevka se nanašata na prenehanje že obstoječih in odpravo morebitnih motenj.

Izključne pravice so prepovedne pravice. S prepovednim zahtevkom se preprečuje možno poseganje v izključno pravico, tako da se vpliva na osebo kršitelja, in sicer z napovedjo opustitve. Pri odstranitvenem zahtevku pa gre za odpravo nedopustnega vpliva, torej za odpravo že povzročenih posledic ali za odpravo virov posegov (Šipec, 1998, str. 48).

Navedeni temeljni zahtevki so preventivne narave. Nosilec izključne pravice pa je upravičen do celotnega varstva šele skupaj z zahtevki, ki se nanašajo na že izvršene nedopustne posege. V tem primeru gre predvsem za odškodninski zahtevki, na podlagi katerega lahko nosilec izključne pravice zahteva povračilo škode, ki je nastala zaradi nedopustnega posega v računalniški program.

6 KAZNI ZA UPORABO NEZAKONITE PROGRAMSKE OPREME

Sankcije za nezakonito uporabo so podrobneje definirane v Kazenskem zakoniku RS, (Kazenski zakonik RS z uvodnimi pojasnili Boštjana Penka in Klavdija Stroliga in stvarnim kazalom Vida Jakulina, 1999, str. 150) in v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP), Uradni list RS, št. 21-958/1995, RS 9-531/2001, 30/2001(spremembe in dopolnitve)).

6.1 KAZENSKI ZAKONIK RS

159. člen KZ RS določa kazen za nezakonito izkoriščanje avtorskega dela.

- Kdor z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobil večjo protipravno premoženjsko korist, reproducira, distribuira, da v najem primerke, javno izvede, javno prenese, javno prikaže, radiodifuzno oddaja ali predela avtorsko delo ali ga kako drugače uporabi, pa za to nima dovoljenja avtorja ali drugega imetnika avtorske pravice, ko je tako dovoljenje po zakonu potrebno, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do treh mesecev.
- Kdor z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobil večjo protipravno premoženjsko korist, da v promet ali z namenom dajanja v promet ponudi javnosti primerke avtorskega dela, za katere ve, da so bili neupravičeno reproducirani, se kaznuje z zaporom do dveh let.

- Če je bila z dejanjem iz prejšnjega odstavka pridobljena velika premoženjska korist in je šlo storilcu le za to, da si pridobi takšno premoženjsko korist, se kaznuje z zaporem do treh let.
- Primerki avtorskega dela in naprave za njihovo reproduciranje se vzamejo.

(Kazenski zakonik RS z uvodnimi pojasnili Boštjana Penka in Klavdija Stroliga in stvarnim kazalom Vida Jakulina, 1999, str. 150).

6.2 ZAKON O AVTORSKI IN SORODNIH PRAVICAH

Kazni za kršenje avtorskih in sorodnih pravic opredeljujejo členi 23, 168, 184 in 186.

23. člen (ZASP) določa tako imenovano pravico reproduciranja.

- Pravica reproduciranja je izključna pravica, da se delo fiksira na materialnem nosilcu ali drugem primerku, in sicer neposredno ali posredno, začasno ali trajno, delno ali v celoti ter s kakršnikoli sredstvom ali v katerikoli obliki.
- Delo se reproducira zlasti v obliki grafičnega razmnoževanja, tridimenzionalnega razmnoževanja, zgraditve oziroma izvedbe arhitekturnega objekta, fotografiranja, tonskega ali vizualnega snemanja ter shranjevanja v elektronski obliki.

168. člen (ZASP) določa tako imenovano civilno kazen v znesku do trikratne vrednosti avtorskega honorarja.

Če je bila materialna avtorska pravica ali druga pravica avtorja iz tega zakona kršena namerno ali iz hude malomarnosti, lahko upravičenec zahteva plačilo dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestilo za tovrstno uporabo, povečanega do 200 %, ne glede na to, ali je zaradi kršitve utrpel kakšno premoženjsko škodo ali ne.

- Pri odločanju o zahtevku za plačilo civilne kazni in odmeri njene višine sodišče upošteva vse okoliščine primera, zlasti pa stopnjo krivde kršilca, velikost dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila ter preventivni namen civilne kazni.
- Če je premoženjska škoda večja od civilne kazni, ima upravičenec pravico zahtevati razliko do popolne odškodnine.

184. člen (ZASP) določa kazen za prekršek v znesku od 400.000 do 10.000.000 SIT.

Z denarno kaznijo najmanj 400.000 tolarjev se kaznuje za prekršek pravna oseba ali samostojni podjetnik posameznik, ki:

- brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice v primerih, ko je tak prenos potreben po tem zakonu, reproducira, distribuira, da v najem, javno izvede, javno prenese, javno predvaja, javno prikaže, radiodifuzno oddaja, radiodifuzno retransmitira, sekundarno radiodifuzno oddaja, da na voljo javnosti, predela ali avdiovizualno priredi delo oziroma primerek dela ali ga kako drugače uporabi (21. in 22. člen),
- poseduje primerek računalniškega programa za gospodarske namene, za katerega se zaveda ali bi se moral in mogel zavedati, da je nedovoljen primerek (2. točka 116. člena).

Z denarno kaznijo najmanj 80.000 tolarjev se kaznuje tudi odgovorna oseba pravne osebe, ki stori prekršek iz prejšnjega odstavka.

Z denarno kaznijo najmanj 80.000 tolarjev se kaznuje posameznik, ki stori prekršek iz prvega odstavka tega člena.

Predmeti, ki so bili uporabljeni ali namenjeni za prekršek ali pa so nastali s prekrškom, se vzamejo.

186. člen (ZASP) pooblašča tržno inšpekcijo za nadzor nad zakonito uporabo.

- Nadzor nad izvajanjem določb 184. in 185. člena (Zakona o avtorski in sorodnih pravicah). Te zadeve se obravnavajo kot nujne.
- Kadar pooblaščen oseb tržne inšpekcije pri opravljanju nadzora utemeljeno sumi, da je storjen prekršek, začasno zaseže predmete, ki so bili uporabljeni ali namenjeni za prekršek ali so nastali s prekrškom.
- Pooblaščen oseb tržne inšpekcije preda predmete, ki jih začasno zaseže, takoj s predlogom za uvedbo postopka pristojnemu organu za postopek o prekrških.

(Zakon o avtorski in sorodni pravicah (ZASP), Uradni list RS, št.21-958/1995 RS 9-531/2001(spremembe in dopolnitve))

6.3 SODNI POSTOPKI

Sodni postopki so kazenski postopki in postopki pred sodnikom za prekrške. Za izvedbo teh postopkov skrbi država. Oškodovanec ali kdo drug, ki se želi vključiti v boj proti piratstvu, poda prijavo kaznivega dejanja ali prekrška. To lahko stori na policiji, državnem tožilstvu ali tržnem inšpektoratu. Prijava mora vsebovati čim več podatkov o storilcu dejanja, načinu storitve, kraju storitve, dokaze in drugo. Od teh podatkov je odvisno, ali se bodo organi pregona odločili začeti postopek ali ne. Če organi pregona ocenijo, da obstaja utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje ali prekršek, običajno policija zbere dodatne dokaze in

izvede hišno preiskavo. Storilec, ki je spoznan za krivega, je lahko obsojen na zaporno kazen do treh let zavora za kaznivo dejanje ali na denarno kazen za prekršek.

6.4 CIVILNI POSTOPKI

To so postopki, ki jih vodi tisti, katerega pravice so oškodovane. Ti postopki se začno s tožbo na sodišču. Ves dokazni postopek bremeni tožečo stranko, ki želi s postopkom dokazati, da je druga stranka kršila njene materialne avtorske pravice. S tožbo se lahko zahteva prepoved kršitve, uničenje protipravnih primerkov in sredstev ter naprav, namenjenih piratstvu, in objava sodbe v javnih glasilih. Tožeča stranka lahko zahteva plačilo tako imenovane civilne kazni, ki ustreza trikratni vrednosti računalniškega programa. Tem postopkom se lahko stranke izognejo s sklenitvijo izvensodne poravnave.

Odkrivanje kaznivih ravnanj v zvezi z računalniki je poseben problem, ker ta ravnanja niso vidna in ne puščajo takšnih sledi, kot klasična kazniva dejanja. Zaradi tega jih težko odkrivamo. Pri dejanjih v zvezi z računalniki pogosto ni mogoče natančno ugotoviti časa izvršitve dejanja, saj je lahko izvršeno v nekaj tisočinkah sekunde. Poleg tega je dejanje lahko storjeno na daljavo. Storilec lahko preko terminala sproži dogajanje v računalniku celo na drugi celini. Motiv za storitev dejanja ni vedno pridobitev protipravne premoženjske koristi, ampak tudi želja storilca, da dokaže svoje sposobnosti in premaga varovalne mehanizme, ki preprečujejo dostop do podatkov ali zavarovanega avtorskega dela.

7 ANALIZA TRGA RAČUNALNIŠKE OPREME IN STOPNJE PIRATSTVA

V neposredni ali posredni povezavi z računalniško industrijo je v Sloveniji zaposlenih 11.400 ljudi. Od tega jih je 2.200 zaposlenih v računalniškem sektorju, 1.700 v novo nastajajočih gospodarskih panogah in 7.500 v širšem gospodarstvu.

Zaposleni v računalniškem sektorju zaslužijo več kot drugi. Povprečna letna plača v računalniškem sektorju znaša 15.335 dolarjev in je znatno višja od povprečne slovenske plače, ki znaša 11.741 dolarjev.

Doprinos računalniške industrije k BDP-ju je v letu 2000 znašal 69 milijonov dolarjev, od tega je bilo za 39 milijonov dolarjev davčnih prihodkov. V letu 2004 je predviden porast na 102 milijona dolarjev, od tega 67 milijonov davčnih prihodkov. Datamonitor (Published June 2001). [URL: <http://www.datamonitor.com>, 2001], 1.7.2001.

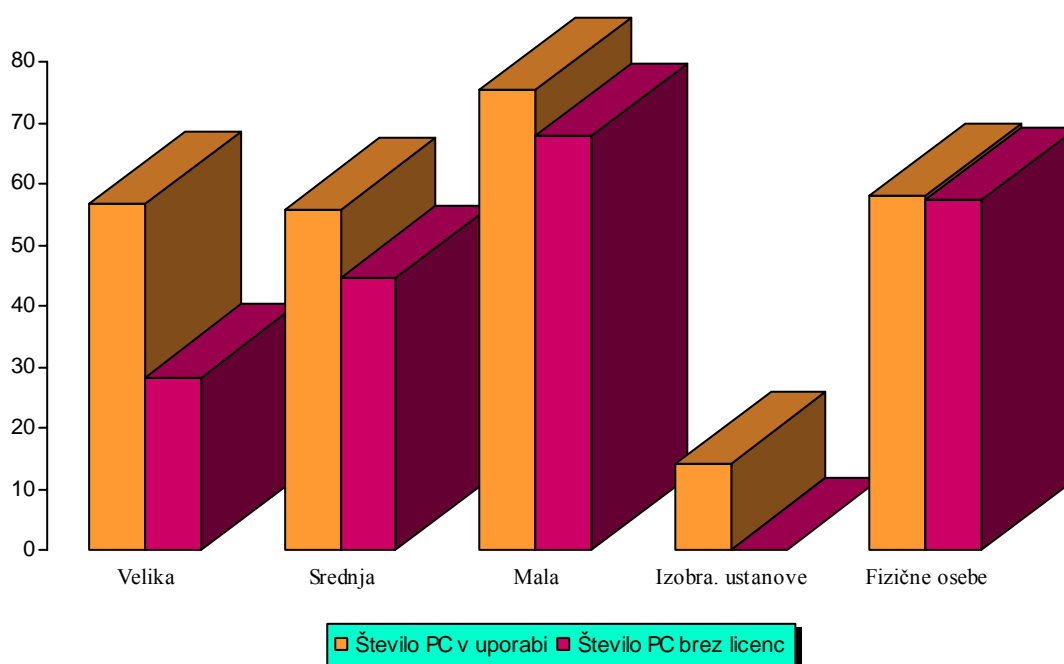
Analiza slovenskega trga računalniške opreme, izvedena leta 2000 (Interno gradivo Reproms, d.o.o.) je pokazala, da podjetja uporabljajo povprečno 61 % nezakonitih kopij in da je uporaba nezakonite programske opreme pri fizičnih osebah kar 99 %.

Tabela 1: Analiza trga računalniške opreme 2001

	Število podjetij	Število računalnikov	Odstotki nezakonitih kopij sw
Velika podjetja	10	57.000	50
Srednja podjetja	400	56.000	80
Mala podjetja	12.000	76.000	90
Izobraževalne ustanove	1.200	14.000	0
Fizične osebe		60.000	99

Vir: Interno gradivo Reproms, d. o. o., 2001.

Slika 1: Grafični prikaz slovenskega trga računalniške opreme 2001

Vir: Interno gradivo Reproms, d. o. o., 2001.

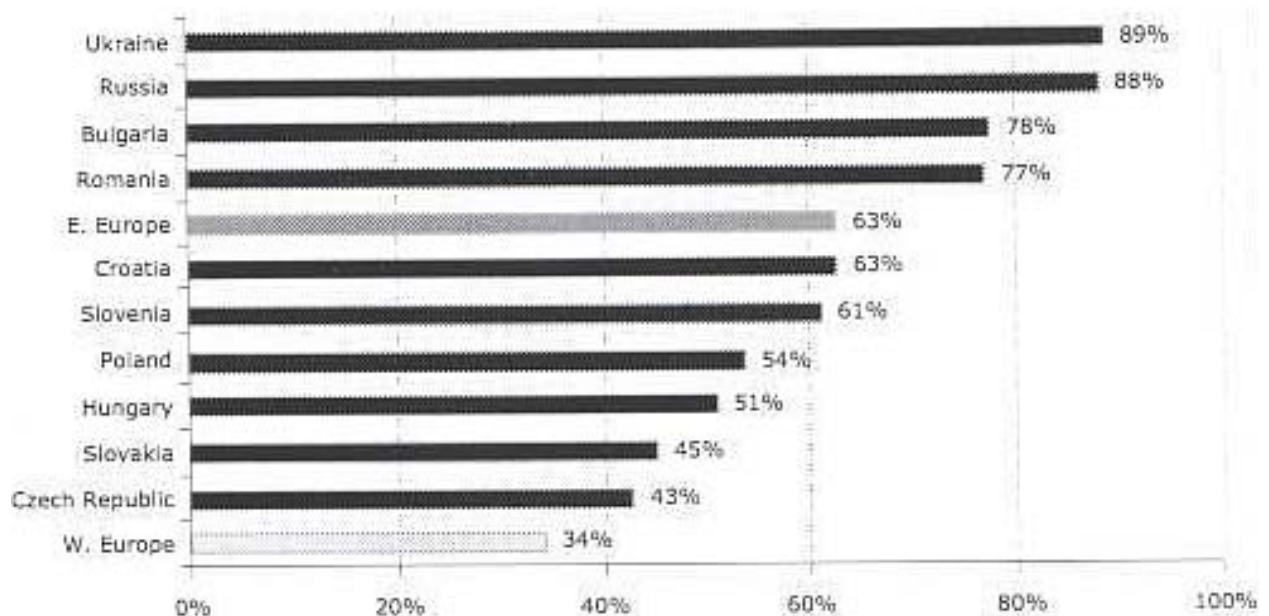
61-odstotna stopnja piratstva je v letu 2000 zmanjšala državne prihodke za 109 milijonov dolarjev, pri čemer niso upoštevana izgubljena delovna mesta.

S takšno stopnjo piratstva je država izgubila 61 milijonov dolarjev davčnih prihodkov.

V nadaljevanju predstavljam primerjavo piratstva in njegove učinke v vzhodni Evropi (glej sliko št. 2) v primerjavi s Slovenijo.

Stopnja piratstva v vzhodni Evropi je bila v letu 2000 63-odstotna (v Sloveniji 61-odstotna), kar je skoraj dvakrat več kot v zahodni Evropi, kjer znaša 34 odstotkov. Poročilo navaja, da bi se v vzhodni Evropi z znižanjem stopnje piratstva na zahodnoevropsko raven do leta 2004 dohodek od davkov v državno blagajno povečal skupno za 25 odstotkov letno in tako državnim proračunom zagotovil 2,96 milijarde dolarjev (v Sloveniji 95 milijonov). Industrija programske opreme v vzhodni Evropi trenutno zagotavlja 137.000 neposrednih delovnih mest (v Sloveniji 2160). Vsak padec stopnje piratstva za en odstotek pomeni približno 6500 novih delovnih mest več v regiji. Datamonitor (Published June 2001). [URL: <http://www.datamonitor.com>, 2001], 1.7.2001.

Slika 2: Stopnja piratstva v vzhodni Evropi 2000

Vir: Datamonitor (Published June 2001), junij 2001.

8 MOŽNI UKREPI ZA ZMANJŠEVANJE RAČUNALNIŠKEGA PIRATSTVA

Poleg zakonskega urejanja zaščite avtorskih del so pomembni tudi tehnološki načini zaščite pred nepooblaščenno uporabo. Tehnološke zaščite morajo biti vključene v okvir pravnega urejanja področja zaščite avtorskih del.

8.1 MICROSOFTOV TEHNOLOŠKI NAČIN ZAŠČITE

Korporacija Microsoft je izdelala načrte za uporabo najnovejših tehnoloških rešitev v boju proti piratski programski opremi. Tehnologija aktivacije produktov (angl. *product activation*) in hologramski motiv, natisnjen na zgoščenki, sta uporabljena v novih različicah Microsoftovih izdelkov, ki so prišli na trg leta 2000.

Tehnologija aktivacije produktov, z omejitvijo števila možnih namestitvev programske opreme na posameznih računalnikih, je protipiratska tehnologija za zaščito intelektualne lastnine in eden od načinov borbe proti nezakoniti uporabi programske opreme. Kupci programskih paketov Windows, Office in Visio lahko svojo programsko opremo aktivirajo po internetu ali telefonu. Ob namestitvi programske opreme morajo sporočiti le identifikacijsko številko, ki je natisnjena na zgoščenki, Microsoft pa jim sporoči posebno številko, s katero lahko aktivirajo kupljeno programsko opremo. Postopek ni nujno potreben neposredno po namestitvi, saj lahko vsi kupci izdelkov Office in Visio aplikacijo zaženejo petdesetkrat, preden je treba izdelek aktivirati, za izdelke Windows pa imajo na voljo 30 dni preizkusne dobe. Postopek aktivacije je anonimen, kljub temu pa lahko kupci posredujejo svoje osebne podatke, ki Microsoftu omogočajo, da jih obvešča o najnovejših popravkih in dodatkih (Interno gradivo, Repro d.o.o., Nika Lampe, 2001).

Microsoft je tehnologijo aktivacije produktov prvič uporabil leta 1999 v Avstraliji, Braziliji, na Kitajskem, v Hongkongu in na Novi Zelandiji, leta 2000 pa tudi v Združenih državah Amerike in v Kanadi. V dveh letih uporabe te tehnologije je bilo potrjenih že skoraj 6 milijonov zahtev po aktivaciji programske opreme, Microsoft pa je na podlagi želja kupcev in strank proces še izboljšal. Tehnologija je bila uporabljena le pri izdelkih, prodanih v programskih paketih (*retail*).

Hologramski motiv je bil prvič uporabljen na zgoščenkah Windows 2000, kasneje pa ga je Microsoft uporabil tudi za zaščito programa Office 2000 in operacijskega sistema Windows ME. Hologramski motiv, natisnjen na celotni površini zgoščenske, se je izkazal kot izredno zanesljivo sredstvo proti ponarejanju, saj te zaščite ni uspelo ponarediti še nikomur, zaradi česar se je Microsoft odločil, da jo uporabi tudi pri zaščiti prihajajočih izdelkov.

Z Microsoftovo odločitvijo, da nadaljuje boj proti ponarejevalcem programske opreme, soglašajo številna združenja, ki se borijo proti piratstvu, med njimi tudi BSA (Business Software Alliance). Piratstvo in ponarejanje programske opreme sicer še vedno obstajata, vendar je takšnih kršitev intelektualne lastnine zaradi programskih in strojnih ovir vse manj.

Ne gre le za varovanje avtorskih pravic, temveč tudi za zaščito kupcev, ki z nakupom ponarejene programske opreme veliko tvegajo

[URL: <http://www.microsoft.com/Slovenija/Javnost/2001/Feb3.asp>], 28.3.2002.

8.1.1 ZAŠČITA PROTI PONAREJANJU, VGRAJENA V OPERACIJSKI SISTEM WINDOWS

- Nalepka s potrdilom o pristnosti (angl. *certificate of authenticity*).

Nova nalepka ima vpleteno bakreno hologramsko nit, na kateri sta besedi "Microsoft" in "Genuine". Na sredini nalepke sta ime izdelka in edinstven ključ izdelka. Če nalepko nagnetemo na desno, se barva Microsoftovega logotipa spremeni iz zlate v srebrno.

- Hologram na celi površini zgoščenke.

Namesto besedila je na površini zgoščenk z izdelki družine Windows natisnjen novi hologram. Če ga nagnetemo proti svetlobi, se na hologramu prikažeta ime izdelka in posebna slika, ki se raztezata od odprtine na sredini do zunanje roba zgoščenke.

8.1.2 ZAŠČITA PROTI PONAREJANJU, VGRAJENA V APLIKACIJO OFFICE

Nalepka s potrdilom o pristnosti (angl. *certificate of authenticity*) je na hrbtni strani vseh škatel v prodaji. Na škatli produkta je vijoličen kvadrat, ki je občutljiv na toploto in spremeni barvo iz vijolične v belo, če ga podrgnemo. V kvadratu je natisnjena številka "2000".

- Hologram na celi površini zgoščenke.

Namesto besedila je na površini zgoščenk z izdelki družine Office natisnjen novi hologram. Če ga nagnetemo proti svetlobi, se na hologramu prikažeta ime izdelka in posebna slika, ki se raztezata od odprtine na sredini do zunanje roba zgoščenke.

[URL: <http://www.microsoft.com/piracy/basic/ww/>], 20.6.2001.

9 VLOGA ORGANIZACIJE BSA (Business Software Alliance)

BSA je neprofitna organizacija, registrirana kot gospodarsko interesno združenje (GIZ) proizvajalcev in prodajalcev računalniške strojne in programske opreme. BSA želi v Sloveniji povečati legalni trg in znižati stopnjo piratstva, ki je leta 1999 znašala kar 70 %. Že od svoje ustanovitve leta 1995 sodeluje s policijo, državnim tožilstvom, tržnim inšpektoratom in drugimi ustanovami, ki sodelujejo pri pregonu kršiteljev avtorskih pravic. Temeljna naloga te organizacije je izobraževanje javnosti v medijih in na sejnih, odgovarja in svetuje po telefonu, hkrati pa opozarja kršilce, naj s svojo dejavnostjo prenehajo. Cilji BSA so predvsem izobraževanje javnosti in popularizacija uporabe zakonitih programov, informiranje in pomoč javnim organom pri pregonu piratov, zbiranje dokaznega gradiva proti različnim vrstam piratov, sprožanje kazenskih, civilnih in drugih postopkov zoper pirate in nezakonite uporabnike itd.

Organizacija Business Software Alliance je svetovno priznana in ima bogate nekajletne izkušnje s tega področja, saj deluje že od leta 1988. S to organizacijo so želeli vodilni svetovni proizvajalci povečati legalni trg in preprečiti nezakonito uporabo računalniških programov. Svetovni člani BSA so: Adobe systems, Autodesk, Bentley Systems, Lotus Development, Microsoft Corporation, Novell, The Santa Cruz Operation, Corel Corporation, Intergraph, Symantec. BSA deluje že v 65 državah po vsem svetu. V okviru svojega delovanja vložijo nekaj tisoč ovadb letno. [URL: <http://www.bsa.si>], 13.7.2002.

Člani BSA GIZ so računalniška podjetja:

- Microsoft, d. o. o. – www.microsoft.com/slovenija,
- Repro, d. o. o. – www.repro.si,
- SRC. SI, d. o. o. – www.src.si,
- Adacta, d. o. o. – www.adacta.si,
- Ius Software, d. o. o. – www.ius-software.si,

Pri BSA lahko:

- dajo osnovne informacije o licenciranju,
- posredujejo informacije o pakiranju in distribuiranju pristne programske opreme,
- ponudijo dodatne vire informacij, s katerimi si lahko pomagamo pri nakupu legalne programske opreme,
- pošljejo poučno gradivo o piratstvu programske opreme.

Pri BSA ne morejo:

- po telefonu ali elektronski pošti ugotoviti, ali je kos programske opreme pristen ali ponarejen,
- razkriti podrobnosti o preiskavi v teku,
- razkriti, ali je bilo določeno podjetje prijavljeno zaradi piratstva,
- zagotoviti tehnične podpore.

[URL: <http://www.bsa.si>], 13.7.2002.

V nadaljevanju diplomskega dela bom predstavil primer prijave kaznivega dejanja zaradi neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela po 1. odstavku 159. člena KZ RS, 1999, str. 150.

PRIJAVA KAZNIVEGA DEJANJA

MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE

Uprava kriminalistične službe

Oddelek za gospodarsko kriminaliteto

1000 Ljubljana

PRIJAVA KAZNIVEGA DEJANJA

neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela po 1. odstavku 159. člena KZ RS

Prijavitelj: BSA, Gospodarsko interesno združenje proizvajalcev in prodajalcev računalniške strojne in programske opreme, Ljubljana, Komenskega 12,

ki ga zastopa: R. K., odvetnik iz Ljubljane.

Prijavitelj BSA je Gospodarsko interesno združenje proizvajalcev in prodajalcev računalniške strojne in programske opreme, katerega naloga je tudi preprečevanje nezakonite uporabe računalniških programov.

Prijavitelj je, preden je vzpostavil stik s storilcem, 4. 2. 2000, pregledal urejeno domačo stran na internetu <http://xy>, ki se ob logiranju na to stran preusmeri na druge internetne strani. Vso domačo stran je prijavitelj natisnil in jo prilaga prijavi. Imetnik domače strani ponuja igre, programe in filme. Cena programov je od 1.000 SIT do 1.500 SIT, filmi od 1.000 SIT do 2.500 SIT in igre od 1.000 SIT do 2.000 SIT.

V katalogu na domači internetni strani je naveden naslov, na katerem se lahko naroči ponujene programe, igre in filme. Na prvi strani domače strani je navedeno, da so igre, ki jih ponuja, namenjene "testiranju" in da jih morajo kupci po štiriindvajsetih urah uporabe izbrisati z diska in kupiti originalno verzijo.

Način njegovega poslovanja: pri manjših količinah pošlje paket z navedeno pošto, kupec pa plača poštnino po prejemu paketa. V primeru večjega naročila pošlje paket z odkupnino. Za pošiljanje paketov običajno potrebuje dan ali dva.

Prijavitelj je po predhodnem dogovarjanju (začetek 4. 2. 2000) in naročilu programov po elektronski pošti 10. 2. 2000 prejel paket, v katerem je bil listič z dopisom, da je treba po prejetju paketa dogovorjeni denar 1.500 SIT poslati v priloženi modri ovojnici na naslov osumljene osebe. Prijavitelj je denar poslal s priporočeno pošto dne 17. 2. 2000, in sicer v navadni beli ovojnici.

V paketu, na katerem je čitljivo naveden pošiljatelj, torej osumljena oseba, je poslal eno zgoščenko, na kateri je neupravičeno reproduciral naslednji računalniški program:

1. Microsoft Windows 98 v slovenskem jeziku.

Prijavitelju ni znano, ali je oseba ali osebe, ki ponujajo in prodajajo licenčno programsko opremo drugih avtorjev, resnično osumljena oseba, zaradi česar predlaga, da naslovni organ opravi potrebna dejanja, da ugotovi, kdo je dejanski storilec kaznivega dejanja.

Posamezni računalniški program Microsoft Windows 98 (slovenska verzija) je avtorsko delo v smislu določil zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95, v nadaljevanju ZASP). Nosilec vseh pravic na tem delu je tako:

- Microsoft Corporation, One Microsoft Way, Redmond, WA 98052-6399, ZDA.

Le-ta ni nikoli prenesel nobenih pravic reproduciranja ali distribuiranja svojih del na osebo z imenom, ki je navedeno zgoraj, saj se reproduciranje izvaja pri njih samih, distribuiranje pa se vrši samo pri specializiranih računalniških podjetjih, s katerimi ima nosilec avtorskih pravic sklenjene posebne pogodbe.

Iz tega dejstva in iz vsebine navedenega kataloga je očitno, da gre v konkretnem primeru za zavajanje javnosti in dajanje v promet primerke avtorskega dela, za katere se ve, da so bili neupravičeno reproducirani.

To izhaja iz cen ponujene programske opreme, ki so precej nižje (1.500 SIT za eno zgoščenko) od rednih cen zakonito kupljene programske opreme kot tudi iz obsega in sestave kataloške ponudbe.

Nezakonita dejavnost se v celoti opravlja z očitnim namenom pridobitve protipravne premoženjske koristi, saj je cena za posamezno posneto zgoščenko 1.500 SIT, cena neposnete zgoščenske pa je na slovenskem tržišču približno 250 SIT. Cena nezakonito reproduciranega programa je znašala 1.500 SIT.

Vrednost zakonito kupljenega programa na poslani zgoščenci je bila po maloprodajni ceni na dan 3. 3. 2000-Microsoftov Windows 98 (angleška verzija) – 45.000 SIT + 19 % DDV ali skupno 53.550 SIT.

Glede na navedeno meni prijavitelj, da so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela v smislu 1. odstavka 159. člena KZ RS.

Prijavitelj zato predlaga, da delavci pristojne kriminalistične službe opravijo potrebno dodatno poizvedovanje, da bi točno ugotovili identiteto storilca ali storilcev ter zavarujejo sledove kaznivega dejanja in predmete, ki utegnejo biti dokaz, tako da opravijo potrebne preglede

prostorov ali objektov, za katere bi izvedeli pri svojih poizvedbah, zasežejo vse najdene predmete, za katere obstaja sum, da so namenjeni za reproduciranje avtorskih del kot tudi vse najdene primerke takšnih del in dokumentacijo v zvezi s tem. Nato pa na podlagi rezultatov vseh teh opravljenih dejanj in zbranih obvestil podajo pristojnemu državnemu tožilstvu ustrezno kazensko ovadbo zoper storilca ali storilce zgoraj opisanega kaznivega dejanja.

S prejetim paketom je bila kršena pravica distribuiranja po 23. členu ZASP. Da bi razjasnili, ali gre za temeljno kaznivo dejanje ali njegovo kvalificirano obliko, je treba ugotoviti, v kolikšnem obsegu se je nezakonito prodajala programska oprema, zato prijavitelj predlaga, da organi pregona poskušajo ugotoviti tudi obseg prodaje, in sicer s poizvedbami pri Pošti Slovenije o številu oddanih pošilk in plačilih za te pošiljke, pri hišni preiskavi pa poskušajo najti dokaze o prejetih naročilih in oddanih pošilkah.

Ker je verjetno precej podatkov o kupcih na računalnikih, ki so namenjeni nezakonitemu reproduciranju, je zelo pomembno, da se hišna preiskava opravi tako, da se storilec prepreči brisanje teh podatkov z računalnika.

Če bi bili v prostorih, kjer bo opravljena preiskava, računalniki in drugi pripomočki za reproduciranje, obstaja velika verjetnost, da je storilec poleg distribucije storil tudi kaznivo dejanje nedovoljenega reproduciranja avtorskega dela na svojem računalniku in na prazne zgoščenke. ZASP v 2. odstavku 23. člena določa, da je reproduciranje avtorskega dela tudi shranjevanje v elektronski obliki, kar pomeni, da je shranjevanje programske opreme na trdem disku tudi reprodukcija. Če storilec nima zakonite kopije programov, ki so na trdem disku, obstajajo vsi elementi kaznivega dejanja po prvem odstavku 159. člena KZ RS, saj storilec brez sklenjene licenčne pogodbe nima za reproduciranje dovoljenja avtorja, s kopiranjem programov na trdi disk pa je bilo dejanje izvršeno. Namen pridobitve večje protipravne premoženjske koristi pa je izkazan tudi, če vrednost programov presega zakonsko določeno višino za večjo protipravno premoženjsko korist, saj si je storilec korist pridobil že s tem, da programov ni kupil zakonito, za kar bi moral plačati nadomestilo lastniku materialnih avtorskih pravic, temveč je te programe protipravno kopiral na svoj trdi disk.

Če bi naslovni organ potreboval kakršnokoli strokovno pomoč v zvezi z računalništvom, je naznanitelj pripravljen posredovati vse potrebne informacije ali drugačno pomoč svojih strokovnjakov.

Priložena dokazila:

- korespondenca med naznaniteljem in storilcem,
- kopije celotnega kataloga z domače strani z dne 4. 2. 2000,
- prejet paket s priloženo zgoščenko, modro ovojnico in sporočilom, kam poslati denar,

- potrdilo o priporočeni pošti z dne 17. 2. 2000,
- uradni dopis nosilca/prodajalca o maloprodajni ceni prejetega programa.

Ljubljana, 3. marec 2000

(Interno gradivo, Reproms, d.o.o., 2002)

V nadaljevanju prikazujem BSA sporočila za javnost.

BSA SPOROČILA ZA JAVNOST

Maribor, november 2001

Z obsodbo na dvomesečno pogojno zaporno kazen se je v Mariboru zaključil postopek zaradi kaznivega dejanja neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela proti 23-letnemu G. N.

Ugotovljeno je bilo, da je G. N. brez izrecnega dovoljenja avtorja oz. imetnika avtorske pravice namestil Microsoftove programe v svoj računalnik. Vrednost programov, ki jih je obsojeni nezakonito reproduciral, je znašala 645.000 SIT, kar dejanje uvršča v pridobitev večje premoženjske koristi. Obtoženi je nezakonito uporabljal programe MS Office, MS Windows 95, MS Visual C++ 6.0 in MS Visual Studio. Okrožno državno tožilstvo v Mariboru je 18. 10. 2000 podalo obtožni predlog. Po opravljeni glavni obravnavi 6. 11. 2001 je bila za kaznivo dejanje neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela po 1. odstavku 159. člena Kazenskega zakonika RS izrečena pogojna obsodba na dva meseca zapora. Obsojeni se je odpovedal pravici do pritožbe.

Ljubljana, december 2001

Okrožno državno tožilstvo je podalo obtožni predlog proti piratu, ki se je na račun prodaje med drugim tudi nezakonitih kopij programske opreme okoristil s skoraj 20 milijoni tolarjev.

Osumljeni je v času od julija 1998 do oktobra 2000 na spletnih straneh ponujal in prodajal nezakonite kopije programske opreme članov BSA in drugih avtorskih del, s čimer je zaslužil nekaj manj kot 20 milijonov tolarjev. Za potrebe nezakonitega poslovanja naj bi uporabljal 4 spletne strani, 2 elektronska naslova, 2 številki mobilnega telefona in 4 poštno predale. Policija je v obsežni akciji junija 2000, v kateri je izvedla 27 hišnih preiskav po vsej Sloveniji, zasegla 3.948 potrdil o plačilu po povzetju in identificirala 2.450 kupcev nezakonitih proizvodov.

Šmarje pri Jelšah, november 2001

Sodnik za prekrške je obsodil tri podjetja na plačilo kazni zaradi nezakonite uporabe računalniških programov.

V dveh primerih je moralo podjetje plačati 600.000 SIT in odgovorna oseba 80.000 SIT; v enem pa je bilo podjetje obsojeno na 400.000 SIT. Vsa tri so morala poravnati tudi stroške postopka.

Tržič, 2. november 2001

Sodnik za prekrške v Tržiču je obsodil manjše podjetje PGP zaradi uporabe 17 nezakonitih kopij programske opreme. Postopek je bil sprožen aprila 2001 na pobudo tržnega inšpektorja, ki je v podjetju pred tem opravil preiskavo. V podjetju so po preiskavi tržnega inšpektorja predložili licence za nekatere od uporabljenih programov, nezakonite programe pa zbrisali z računalnikov in dokupili zakonito programsko opremo.

Julij 2001

Poročilo tržnega inšpektorata RS, predstavljeno na tiskovni konferenci BSA, navaja, da je skupina tržnih inšpektorjev v času od 18. 4. 2001 do 11. 5. 2001 glede spoštovanja avtorskih pravic na računalniškem področju opravila inšpekcijske preglede pri 64 subjektih. Kontrola je potekala na celotnem področju Republike Slovenije, in sicer pri pravnih osebah in samostojnih podjetnikih posameznikov različnih velikosti. Inšpektorji so pregledali vsega skupaj 3320 računalniških programov, kar je 57 % vseh programov v podjetjih. Med temi so ugotovili, da je nezakonito uporabljenih 565 (17 %) programov. Vendar pa je bilo število tistih subjektov, pri katerih je bila ugotovljena nezakonita uporaba vsaj enega računalniškega programa, kar 48 (75 %). Vsem subjektom, ki so nezakonito uporabljali vsaj en računalniški program, so tržni inšpektorji izdali odločbo, s katero so jim prepovedali nadaljnjo uporabo nezakonitih računalniških programov. 24 subjektov pa je bilo prijavljenih tudi pristojnemu sodniku za prekrške (BSA, Sporočila za javnost, [URL: <http://www.bsa.si/pr.php>], 13.7.2002.

10 ZAKONITA IN PRAVNO KOREKTNA UPORABA PROGRAMSKE OPREME

10.1 PREDNOSTI ZAKONITE PROGRAMSKE OPREME

Zakoniti programi so izdelani po zelo visokih merilih in nudijo številne prednosti.

- **ZAGOTOVLJENA KVALITETA**

Zakoniti računalniški programi zagotavljajo kvaliteto, napisani so po najvišjih merilih, odlično predstavljeni v različnih medijih, običajno imajo priložen priročnik za lažjo uporabo programa, omogočajo pa tudi izdelavo varnostne kopije.

- **NAJNOVEJŠE NADGRADNJE**

Ko se registriramo kot kupci zakonitega računalniškega programa, nas prodajalec ali proizvajalec obvešča o najnovejših nadgradnjah in ponujenih popustih.

- **OPERACIJSKA ZANESLJIVOST**

Avtorji in proizvajalci porabijo na tisoče ur, da razvijejo učinkovit in uporaben računalniški program. Pri ukradenih, torej nezakonitih, računalniških programih kupec ne more vedeti, ali je program popoln in deluje zanesljivo. Ob težavah z nezakonitimi računalniškimi programi ne moremo iskati pomoči pri prodajalcih nezakonitih računalniških programov, saj je ne nudijo.

- **POPOLNA DOKUMENTACIJA**

Ob nakupu zakonitega računalniškega programa je v zavoju poleg medija (zgoščenke) običajno priložen tudi priročnik z navodili za namestitev programa in za poznejšo uporabo. Prodajalci nezakonitih računalniških programov v najboljšem primeru ponudijo fotokopije navodil, vendar je to prej izjema kot pravilo.

- **TEHNIČNA POMOČ**

Ko kupimo zakonit računalniški program, nam avtor oziroma prodajalec računalniškega programa nudi strokovno pomoč po telefonu, tako imenovano tehnično pomoč. Sodelavci tehnične pomoči so priznani strokovnjaki in dobri poznavalci določenih računalniških programov. Pri nakupu nezakonitega računalniškega programa nam tehnične pomoči ne bodo zagotovili.

Prednosti legalnih programov. [URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], 13.7.2002.

10.2 NAJPOGOSTEJŠI POMISLEKI UPORABNIKOV MICROSOFTOVE PROGRAMSKE OPREME

Pred nakupom nove programske opreme se uporabniki občasno pritožujejo zaradi različnih izkušenj pri uporabi programov. Predstavil bom nekaj najpogostejših ugovorov uporabnikov Microsoftove programske opreme in prikaz dejanskega stanja pri uporabi novih informacijskih tehnologij.

Pritožbe stranke

Pritožbe so del poslovanja, saj idealnega okolja ni. Pritožbe se bodo vedno pojavljale, ne glede na to, kako dobra bo programska oprema. V Microsoftu jih jemljejo resno, saj analizirajo in odpravljajo njihove vzroke.

Najbolj nevarno je, ko se stranka ne pritožuje več. To namreč lahko pomeni, da:

- opreme ne uporablja več,
- se je odločila, da je ne bo več uporabljala,
- delujejo dobro in obstaja nevarnost, da se podjetje uspava, ne izboljšuje in ne napreduje ter ga tako izrinejo boljša podjetja.

a) Microsoft premalo testira produkte

Svet se vrti vedno hitreje, včasih se je pet let razmišljalo o novosti, se jo dve leti pililo, potem nekaj naredilo v letu ali dveh ter šele nato začelo premišljevati o tem, kako se bo naslednjih deset let prodajala. Danes se ta krog odvrti v letu ali dveh. V ideje, zasnovo arhitekture, razvoj, testiranje in podporo Microsoftove programske opreme gre milijarde dolarjev (v letu 2002 na primer 5 milijard dolarjev za razvoj), kar je precej več kot za nekaj drugih večjih informacijskih podjetij skupaj. Nove zamisli, standardi in bogata funkcionalnost so povzročili razcvet osebni računalnikov. Vodilno vlogo pri tem je odigral in še vedno igra prav Microsoft. Še ne dolgo nazaj so bili operacijski sistemi in aplikacije nedostopni laičnim uporabnikom, saj so zahtevali zelo drage računalnike, ki jih podjetja niso zmogla financirati za večino zaposlenih ali pa velik "mainframe" računalnik, ki je le-te poganjal, uporabnike pa "obsodil" le na slabo sliko siromašnih aplikacij. Razvoj aplikacij, primernih za večje število uporabnikov, je povečal povpraševanje po računalnikih. Tem cena pada, prodaja se jih vedno več, zato se spet prodaja tudi več programske opreme, ki se tako razvija naprej. Microsoft ni idealen, razvoj informacijske tehnologije namreč včasih, kljub temu da vlaga daleč največ v razvoj, testiranje in podobno, povzroči težave. S podobnimi težavami se soočajo vsa velika podjetja, tudi proizvajalci avtomobilov, kot so Ford, Mercedes, Volvo ali proizvajalec gum Bridgestone. Adria Airways ima na primer opremo, vredno nekaj milijonov dolarjev, ki pa ne zagotavlja popolne varnosti, kljub najstrožjemu nadzoru ter zelo dragemu in obsežnemu vzdrževanju.

b) *Microsoftova programska oprema ni kompatibilna s strojno opremo*

Microsoftova programska oprema se razvija s strojno opremo, seveda če je proizvajalec poskrbel za ustrezno dizajniranje in testiranje opreme skupaj z Microsoftom. Stvari niso preproste, saj tudi (če posplošim) mi ne bi naročili in pili v gostilni, če ne bi bili prepričani, da morajo biti vse gostilne higiensko neoporečne in prodajajo pijače, ne pa zvarke ali celo strupe ... Takšna pravilno narejena in preizkušena oprema (komponenta), se potem znajde na seznamu HCL (Hardware Compatibility list¹). Za Windows 2000 obstajajo tudi orodja in strani, na katerih so ti sezname dostopni² za Win CE³ in za Win XP⁴.

c) *Uporabniki porabijo kar nekaj ur, preden najdejo rešitev*

Pri tem je pomembno opozoriti na potrebno raven znanja in načela ekonomike. Na primer o tehniki avtomobila in popravilih marsikdo ne ve veliko, čeprav se ima za dobrega voznika, zato v primeru težav pokličemo pooblaščen servis. Avtomobil znamo napolniti z gorivom, zamenjati žarnico, doliti olje in smo torej usposobljeni za izvajanje osnovnih opravil in upoštevamo predpisane pripomočke in merila (vrsta olja, tlak v pnevmatikah...). Naše teoretično in praktično znanje o računalništvu je podobno pomanjkljivo. Večina težav izhaja iz nekompatibilnosti opreme. Posameznega sestavnega dela ni na listi HCL: lista ni ustrezna ali pa ne upoštevamo navodil proizvajalcev, na primer nimamo prave verzije gonilnika za mrežno ali videokartice, nadgrajenega BIOS-a na zadnjo verzijo⁵. Aplikacija, kot je Office, se z operacijskim sistemom in gonilniki enot pogovarja z posameznimi enotami (BIOS-om teh enot), da te potem delujejo tako, kot si uporabnik želi. Na precej stvari torej uporabnik ne more vplivati. Včasih na primer spominski moduli niso popolnoma usklajeni (kompatibilni) z matično ploščo računalnika in občasno slabo opravijo svojo nalogo, zato računalnik "zamrzne" – kriv pa naj bi bil Microsoft. Prav zato veliki proizvajalci (DELL, Compaq, IBM) sami sestavijo cele računalnike, jih testirajo (tudi z OS in aplikacijami, kot je Office, ki so prednaložene ob nakupu) in delajo, sicer jih ne bi prodajali v milijonskih serijah kot pri Microsoftu Windows in Office.

V vsakem podjetju morajo razmisliti, ali bodo malo "brkljali" po računalnikih ali bodo:

- ustrezno izobrazili ljudi (na primer na status MCP ali MCSE), potem kupovali ustrezno strojno opremo, ustrezno uporabljali programska opremo (na primer dizajnirali omrežje in domene v skladu s priporočili "*best practices*", ki jih Microsoft javno objavlja);

¹ <http://www.microsoft.com/hcl/>

² <http://www.microsoft.com/windows2000/server/howtobuy/upgrading/compat/default.asp>

³ <http://msdn.microsoft.com/library/default.asp?url=/library/en-us/dnce30/html/hcl.asp>

⁴ <http://support.microsoft.com/directory/article.asp?ID=KB;EN-US;q314062>

⁵ BIOS je programska oprema, ki na ravni posameznih komponent skrbi za pravilno delovanje komponent.

- zagotovili ustrezno podporo zunanjih partnerje, ki živijo od prodaje in/ali vzdrževanja, na primer vzdrževanje na klic z ustreznim odzivnim časom, kar je dostikrat ceneje, z lastnimi ljudmi pa zagotavljati operativno;
- v primeru večjih kritičnih sistemov kupili vzdrževalno pogodbo MAPS ali Premier Support, ki ga Microsoft ponuja direktno.

č) uporaba konkurenčnih produktov, kakršna sta operacijski sistem Linux in poslovna aplikacija Star office je ustrežnejša, saj:

- cena operacijskega sistema Windows ali aplikacije Office po analizah neodvisnih analitikov predstavlja le del stroškov (od 6 do 30 %), ki jih podjetja vlagajo v razvoj informacijske tehnologije;
- je podpora raznim enotam (pri Linuxu), na primer raznim karticam, skenerjem, tiskalnikom, kameram USB ..., vsaj deset do dvajsetkrat manjša kot pri Microsoftu;
- to pomeni priučitev ljudi na novi GUI (grafično okolje, kot ga vidi uporabnik, to pa je pri Microsoftu precej standardizirano: če na primer uporabljamo Word, znamo shraniti preimenovati, kopirati ... tudi v Excellu);
- je možnost eskalacije v primeru težav zelo omejena (danes se z Linuxom ukvarja le nekaj podjetij v Sloveniji, resno podjetje se ne sme zanašati na študente ali "*internet news groups*");
- nič ni zastoj, zato tudi IBM podpira Linux, saj vidi v tem veliko priložnost za zaračunavanje storitev, velik zaslužek ter precej manjšo konkurenco kot v okolju Windows;
- ni lokaliziranih verzij, ker je slovenski Linux le poskus (poleg tega se operacijski sistem hitro spreminja, ker se nekaj večjih podjetij v svetu ukvarja z razvojem svojih različic Linuxa, če ne upoštevamo še posameznih dodelav posameznikov), skratka ni primerljiv s slovenskimi različicami Windowsov in Officea. Koliko stane takšen kakovosten prevod, Microsoft dobro ve, saj je Slovenija najmanjše tržišče, ki ima slovensko verzijo teh aplikacij;
- je kompatibilno z ostalim svetom. V zvezi s tem je Microsoft naredil ogromno s podporo standardom in zasnovi aplikacij, če posplošim, na primer že delovanje "*copy & paste*" med različnimi aplikacijami Office – kako to deluje danes in kako je včasih.

To se kaže v:

- podpori TIS-009 programom tudi v Windows 95/98/XP,

- podpora vsem vmesnikom (LPT, COM1, COM2, PCI, AGP, USB, ZIP, LS-120 ...),
- zelo široki podpora vseh proizvajalcev strojne opreme.

d) (Ne)varnosti Microsoftove programske opreme

Microsoft vloži precej v varnost. Najdene varnostne pomanjkljivosti se takoj odpravijo s pripravo "service packa". Microsoft to naredi lažje kot Linux, saj obstaja več podrazličic. Pred kratkim se ob odkritju resne pomanjkljivosti v Linuxu posamezni razvijalci niso uspeli dogovoriti, tako da je eden od njih izdal popravek ter s tem glasno opozoril na najdeno varnostno pomanjkljivost. S tem je ogrozil uporabnike drugih podrazličic, katerih "očetje" še niso uspeli spisati popravka. Danes mediji veliko pišejo o Microsoftu pa naj bo dobro ali slabo, saj to dviguje naklado. Primerna analogija glede (nevarnosti) so zadnje študije v ZDA, kjer Windows operacijski sistem uporablja več kot 95 % uporabnikov, drugi je operacijski sistem Apple... Če kdo napada računalnike (hekerji), v 95 % naleti na operacijski sistem Windows, zato se o (uspešnih) napadih sliši veliko.

Za primerjavo: od sto ljudi, ki vozijo avto znamke BMW, se na mokri cesti zaleti 7 voznikov, od petih ljudi, ki vozijo avto znamke Dacio, pa samo štirje. Kateri avto je varnejši? Pustimo ob strani podatek o tem, ali je bil avto pravilno vzdrževan (operacijski sistem pravilno konfiguriran, pravice uporabnikov pravilno nastavljene, uporabniško geslo dovolj kompleksno in dolgo). Danes vsaka požarna pregrada deluje tako, da hodi na spletno stran svojega proizvajalca in črpa informacije o novih oblikah napadov, zato ne moremo reči, da ni varna. Ker se pojavljajo nove in nove oblike napadov, se stalno posodablja. Enako je s protivirusnimi programi. V tem smislu ima isto potrebo Microsoftova programska oprema, saj je treba redno nameščati popravke, predvsem pa imeti ves sistem pravilno zastavljen (domena, uporabniki, sistem varnosti).

10.2.1 NAKUP PROGRAMSKE OPREME

Nakup računalniških programov je vsebinsko zahtevno dejanje. Nezakonite računalniške programe lahko kupimo na več načinov. Nekateri prodajalci jih prodajajo po zelo nizkih cenah v posebni akciji, drugi prodajajo programe, ki bi jih morali prodajati skupaj z drugimi programi ali pa samo skupaj z nakupom novega računalnika (na izdelku je napisano v angl. *only with new PC*), tretji pa ponarejajo celotne izdelke, tako da so skoraj enaki zakonitim.

Kupovati je treba od znanih pooblaščenih prodajalcev zakonitih programov. Pozanimati se je potrebno ali prodajalec računalniških programov prodaja izključno zakonite računalniške programe in ali ima na zalogi najnovejšo različico zelenega programa.

Ko se odločamo za nakup novega računalniškega programa, se prej poučimo o njem, tako da bomo v prodajalni že točno vedeli, kaj potrebujemo.

Pred nakupom preverimo ceno. Glede na to, da se cene računalniških programov od prodajalca do prodajalca razlikujejo, pri avtorju ali distributerju preverimo, kolikšna je njihova priporočena cena. Če kupujemo poleg računalniških programov še računalnike, naj nam kupljene programe na računu posebej opredelijo.

Preverimo, ali nam je prodajalec izročil licenčno pogodbo, saj mora biti priložena k vsakemu zakonitemu računalniškemu programu.. V njej avtor/proizvajalec navede, kaj uporabniku računalniškega programa dovoljuje in kaj prepoveduje. V prilogi 3 navajam dovoljenja in prepovedi za uporabo aplikacije Microsoft Office XP. Licenčna pogodba je lahko napisana na posebnem listu, v knjižici z navodili, v računalniškem programu ali pa na zavoju. Licenčna pogodba se običajno nanaša na enega uporabnika ali na en računalnik, lahko pa tudi na več uporabnikov ali na več računalnikov. Če licenčne pogodbe ni, jo moramo od prodajalca zahtevati.

DOVOLJENJA IN PREPOVEDI LICENC ZA MICROSOFT OFFICE XP

Dovoljeno je:

- namestiti isto kopijo programa na namizni računalnik in prenosnik, če je lastnik in edini uporabnik prenosnika hkrati tudi pretežni uporabnik namiznega računalnika,
- izposojati računalnik z naloženo programsko opremo,
- narediti varnostno kopijo namestitvenega medija, če mora biti ta za delovanje programa nameščen v računalniku,
- programski izdelek in licenčno pogodbo prenesti na drugega končnega uporabnika (ne z namenom nadaljnje prodaje), vendar samo enkrat, prevzemnik pa se mora strinjati s pravili licenčne pogodbe.

Prepovedano je:

- namestiti isto kopijo programa na več kot en računalnik (razen za navedene izjeme),
- posojati programsko opremo (če se ne posodi skupaj z računalnikom, na katerem je naložena),
- kopirati tiskovine, dobljene skupaj s programskim izdelkom,
- ločevati sestavne dele programskega izdelka; na primer v angleški različici programa uporabljati črkovalnik, ki je kopiran z zgoščenke s slovensko različico programa, ali pa uporabljati piratsko angleško različico programa s ključem zakonito kupljene slovenske različice,

- narediti več kot eno kopijo namestitvenih medijev programa, če mora biti originalni namestitveni medij med delovanjem programa v CD-ROM-u ali disketnem pogonu računalnika. Če to ni potrebno, funkcijo varnostne kopije prevzamejo originalni namestitveni mediji, ki pa jih je v tem primeru prepovedano razmnoževati.

(Zakonita uporaba programske opreme, Finance, december 2001, str. 20)

- Originalni račun.in medije shranimo

Ko kupimo zakoniti računalniški program, so v paketu poleg medijev (zgoščenke) običajno še certifikat izvirnosti, navodila za uporabo, registracijska kartica in licenčna pogodba. Če naš paket tega ne vsebuje, smo morda kupili nezakonit računalniški program, zato od prodajalca zahtevamo te priloge.

- Kupljen računalniški program.registriramo

Z registracijo računalniškega programa obvestimo avtorja ali proizvajalca računalniškega programa. Avtor bo tako vedel, kdo je kupil program, na naš naslov pa bo lahko pošiljal obvestila o nadgradnjah, popustih in novih izdelkih ter svoja glasila. Microsoft tudi dejansko nudi te usluge kupcem svojih programov.

V podjetju je določena oseba, ki skrbi za zakonitost računalniških programov. Znanost na področju računalništva zelo hitro napreduje, zato je nemogoče, da bi vsak uslužbenec skrbel za novosti računalniških programov. Da podjetje uporablja samo najnovejše legalne računalniške programe, je dobro, da je v njem določena oseba, ki skrbi za legalnost računalniških programov.

V podjetju je nujen pregled legalnosti računalniških programov.

- Izberemo licenčno pogodbo za več uporabnikov

Če moramo kupiti računalniške programe za več računalnikov, izberemo licenčno pogodbo za več uporabnikov (na primer za 5, 10, 100 itd.), s čimer privarčujemo kar nekaj denarja, ali pa se odločimo za najem programske opreme. Ali naj podjetje kupi ali najame programsko opremo, je odvisno od različnih dejavnikov, univerzalnega odgovora pa ni.

Vsako podjetje se mora samo odločiti, kateri način je v danem trenutku pravi. Morda je podjetje likvidnostno tako sposobno, da ne potrebuje pomoči pri financiranju in si sredstvo privoščiči z gotovino ali pa je morda strošek v obliki amortizacije ugodnejši kot strošek v obliki blaga, materiala in storitev. Katero stopnjo letne amortizacije izbrati? Vse to so dileme, s katerimi se srečuje podjetje, ko se odloča med nakupom, torej lastništvom, ali najemom sredstva.

Lastništvo sredstev (programska oprema) danes lastniku sredstev ne prinaša več varnosti, ampak predvsem tveganje in negotovosti v obliki hitrejšega tehnološkega zastaranja in obrabe ter nezakonitih vdorov v programe.

Sredstvo lahko izgubi zaradi zamenjave tehnologije v času več vrednosti, kot ga dejansko izkoristimo v tem času. Rezultat tega sta nižja produktivnost in zaostanek za tekmece, ki že uporabljajo boljše sredstva z modernejšo tehnologijo.

V razvitih državah zaradi tega dejstva lastništvo nad sredstvi ni več pomembno, pomembna je samo uporaba. Sredstvo moramo izkoristiti, iz njega iztisniti največ ter s tem povečati obseg in prihodke poslovanja, nenazadnje pa tudi dobiček. Pomembno je, da vsako poslovno tveganje, ki nam ga prinaša sredstvo, zmanjšamo ali prevalimo na pleča drugih. Eden takšnih načinov je najem.

Predmet najema programske opreme med trajanjem najema ne bo nikoli prikazan kot osnovno sredstvo v bilanci stanja podjetja, čeprav ga bo podjetje uporabljalo, kot da je njegova last. Učinek uporabe (najema) programske opreme pa je enak lastništvu, zato v tem primeru govorimo kot o zunajbilančnem financiranju sredstev. Le-to vključuje vse dejavnosti, ki povečujejo ali zmanjšujejo prihodek ali razporejajo tveganje, ne povečujejo pa izkazanih sredstev in obveznosti.

V izkazu uspeha pa je najemnina prikazana v postavki stroškov blaga, materiala in storitev. Najemnina je za podjetje strošek, kar pomeni znižanje osnove za izračun davka od dobička.

10.3 UPRAVLJANJE S PROGRAMI V PODJETJU

Direktor podjetja je odgovoren za to, da se v podjetju uporablja samo licenčna programska oprema. Nadzor nad uporabo programske opreme, skladne z zakonskimi in licenčnimi predpisi, torej upravljanje s programsko opremo, je trenutno v redkih podjetjih organizacijsko urejen.

Direktor podjetja mora poskrbeti za to, da programsko opremo, ki se uporablja v podjetju, upravlja po predpisih. Direktorji naj bi upoštevali spodaj našteje ukrepe.

- Sproženje obširne analize stanja nameščene programske opreme in obstoječih licenc. Pri sodelavcih se je treba pozanimati, katero programsko opremo dejansko redno uporabljajo in potrebujejo pri vsakdanjem delu.
- Centraliziranje nakupa programske opreme, kupovanje samo pri enem prodajalcu.
- Hranjenje vseh medijev z originalno embalažo, licenčnih pogodb in računov po možnosti pod ključem.
- Imenovanje odgovorne osebe, ki bo skrbela za upravljanje s programsko opremo in za redne kontrole.
- Izdelava interne smernice za sodelavce, najbolje kot prilogo ali del delovne pogodbe; sodelavce je treba podrobno informirati o teh predpisih.
- Redno spremljanje, če sodelavci upoštevajo te smernice.
- Načrtovanje ločenega proračuna za programsko opremo.

11 SKLEP

V diplomskem delu sem potrdil svojo osnovno hipotezo, da v Sloveniji sicer obstaja visoka stopnja uporabe nezakonite programske opreme predvsem pri pravnih osebah, vendar se iz leta v leto zmanjšuje. Razlog za to je predvsem urejena mednarodna zakonodaja in z njo ustrezno usklajena slovenska zakonodaja ter vedno boljša tehnološka zaščita posameznih proizvajalcev programske opreme.

Na zmanjševanje nezakonite uporabe močno vplivajo tudi prodajalci programske opreme, saj z novimi računalniki večinoma prodajajo le zakonito programsko opremo.

Pri osveščanju in opozarjanju pravnih subjektov o pomembnosti popolnega nadzora nad programi v podjetjih ima pomembno vlogo Združenje proizvajalcev programske opreme BSA, ki opozarja na visoke denarne kazni ob morebitnih ugotovitvah uporabe nezakonite programske opreme, ki jo izvajajo policija in tržni inšpektorji.

Kljub negativnim posledicam, ki jih podjetja lahko utrpijo z uporabo nezakonite programske opreme, se še vedno pogosto izogibajo nakupu in legalizaciji, saj je za pravne osebe nakup programov velika finančna investicija, ki v preteklosti ni bila potrebna. Prav zaradi tega večji proizvajalci strojne in programske opreme vse pogosteje ponujajo najem opreme, kar za podjetja niso tolikšni investicijski izdatki, ampak stroški, ki zmanjšujejo davčno osnovo in pomenijo izvenbilančno financiranje. Tako lahko podjetja uporabijo finančna sredstva za investicije v projekte, ki so ključni za uspešno poslovanje v prihodnje in ostajajo bolj fleksibilna. Če se na trgu pojavi boljša ponudba, lahko podjetje prekine z najemom in se odloči za ugodnejšo ponudbo.

Vsi ti dejavniki vplivajo na strmo upadanje uporabe nezakonite programske opreme. Razvoj računalništva bo prinesel številne novosti in omogočil tudi številne nove zlorabe, na katere bo treba reagirati tudi s kaznovalnim pravom. Nujno bo tudi usposabljanje strokovnjakov za odkrivanje zlorab v zvezi z računalniki in izobraževanje delavcev v organih pregona, ki morajo biti usposobljeni vsaj tako, da bodo lahko uspešno sodelovali z izvedenci računalniške stroke.

12 LITERATURA

1. ILC Jože: Osebnostne avtorske pravice. Podjetje in delo, Ljubljana 27 (2001) 6-7, str. 926 – 932. [URL: <http://arc.org.tw/trade/bg9515e.htm>]
2. JAKHEL Žiga: Zakonita uporaba programske opreme. Dovoljenja in prepovedi licenc za Microsoft Office ^{xp}. Finance, Ljubljana 2001, 228, str. 20.
3. JAKULIN Vid: Kršenje avtorskih pravic na računalniških programih kot prekršek. Pravniki, 54 (1999), 6-8, str. 421-427.
4. JOVIČ Liljana: Preprečevanje trgovine s ponarejenim blagom v EU. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. str. 65.
5. LAURENCE R. Heffer, LITOWITZ Robert D.: Protecting intellectual property. BG-95-15.
6. PIVKA Hilda Marija, PUHARIČ, Krešo: Pravo mednarodne trgovine (druga spremenjena izdaja). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1994. str. 335.
7. PRETNAR Bojan.: Intelektualna lastnina v sodobni konkurenci in poslovanju. Ljubljana: GV Založba, 2002. str. 228.
8. PUHARIČ Krešo: Zakon o industrijski lastnini s komentarjem. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1994. str. 530.
9. ŠIPEC Miha: Sodno varstvo industrijske lastnine. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1998. str. 182.
10. TRAMPUŽ Miha: Predmet avtorskopravnega varstva pri računalniških programih. Podjetje in delo, Ljubljana 22 (1996), 5–6, str. 1018-1024.
11. TRAMPUŽ Miha: Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZAPS) s komentarjem. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1997. str. 472.
12. ZUPANČIČ Maja: Računalniško piratstvo in pravovarstveni vidiki. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 49 (1998), 4, str. 334-345.

13 VIRI

1. An overview of the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement). Intellectual Property page index, WTO.
2. Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. World Intellectual Property Organization. Geneva 1992.
3. Boj proti piratom. [URL: <http://www.gvin.com/revije/cgi/article.exe>], 27.02.2001.
4. BSA GIZ predstavitev. [URL: <http://www.bsa.si/predstavitev.php>], 13.07.2002.
5. BSA Slovenija, Prednosti legalnih programov.
6. BSA Slovenija, Sporočila za javnost.
7. BSA Slovenija. [URL: <http://www.bsa.si/zakonodaja.php>], 13. 07. 2002.
8. Datamonitor. (Published June 2001). The impact of the software sector on the economies of Eastern Europe. [URL: <http://www.datamonitor.com/tc//piracy.pdf>], 1.07.2001.
9. Interno gradivo Repro d.o.o., Ljubljana.
10. Interno gradivo Reproms d.o.o., Ljubljana.
11. IUS software. Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZAPS), Uradni list RS, št. 21-958/1995, RS 9-531/2001 (spremembe in dopolnitve), RS 30-1827/2001 (razveljavitev 173. člena z dnem začetka uporabe zakona o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (ZCUKPIL) (Uradni list RS, št.30-1827/2001); določbe 173. člena se še naprej uporabljajo za postopke, uvedene na njegovi podlagi) [URL: <http://www.ius-software.si>], 04.06.2002.
12. Kazenski zakonik RS/z uvodnimi pojasnili Ljuba Bavcon (et. al) in stvarnim kazalom Vida Jakulina, str. 163, Uradni list RS,1995)
13. Microsoft Slovenija, Sporočila za javnost.
14. Protecting intellectual property: trademarks, service marks, BG-95-22.
15. Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 10/1995).
16. Treaties in the field of industrial property. General Information About WIPO and

Intellectual Property.

17. TRIPS. [URL: <http://www.aas.si/pravni-viri/trips.fr1.htm>], 14.05.2002.
18. Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino.
19. Worldwide piracy.
20. [URL: <http://www.wto.org/wto/intellect/intell2.htm>], 3.04.2002.
21. [URL: <http://arc.org.tw/trade/trademark.htm>], 2.02.2002.
22. [URL: <http://www.bsa.si/novice.php>], 13.07.2002.
23. [URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], 13.07.2002.
24. [URL: <http://www.microsoft.com/piracy/basis/ww/>], 20.06.2001.
25. [URL: <http://www.microsoft.com/Slovenija/Javnost/2001/Feb3>], 28.03.2002.
26. [URL: <http://www.sipo.mztisi/Glava5.htm>], 8.10.2002.
27. [URL: <http://www.wipo.org/eng/general/index3.htm>], 5.04.2002.
28. [URL: http://www.wipo.org/eng/ipler/wo_ber0_.htm], 10.12.2001.
29. [URL: <http://www.bsa.si/pr.php>], 13.07.2002.
30. [URL: <http://www.geocities.com/matejamavric/pravointelektualnelastnine.doc>], 4.2.2003.

SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

Angleški izraz

advanced user
application activation
BSA (business software alliance)

CD-ROM
certificate of authenticity
copy & paste
counterfeiting
eula (end user license agreement)
genuine
gui (grafical user interface)
hard disk loading
hcl (hardware compatibility list)

hecker
internet news groups
linux
maps
me (millenium)
mcp (microsoft certified partner)
office xp (exipirience)
password
piracy
premier support
product activation
retail
scenner
softlifting
software rental
TRIPS (Trade related Aspect
intelektualne
of Intellectual Property Rights)
URL (universal resource locator)
Visio
Warez
Windows
www (word wide web)

Slovenski izraz

napreden uporabnik
elektronska aktivacija aplikacij
združenje proizvajalcev programske opreme proti
piratstvu
določen pogon računalnika
potrdilo o pristnosti
kopiraj in prilepi
ponarejanje
licenčna pogodba za končnega uporabnika
napis na zgoščenki proti ponaredbi
grafični vmesnik
nalaganje na disk
seznam kompatibilnosti programske in strojne
opreme
uničevalec programske opreme
novice, objavljene na spletnih straneh
operacijski sistem, odprta koda
vzdrževalna pogodba
vrsta operacijskega sistema
naziv znanja uporabnika
najnovejša poslovna aplikacija
uporabniško geslo
piratstvo
posebna vzdrževalna pogodba
način zagona programske opreme
način nakupa programske opreme v škatli
čitalec
mehko piratstvo
programska oprema v najemu
sporazum o trgovinskih vidikih pravic
lastnine
internetni spletni naslov, lokacija
program za obdelavo načrtov
internetno piratstvo
najpogostejši operacijski sistem
svetovni splet